Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра економіки

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.
_____Ігор ВІНІЧЕНКО
«____» _____ 20___ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Економічна ефективність діяльності аграрного підприємства та шляхи її підвищення

Освітньо-професійна програма «Економіка»
Спеціальність 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач **Євген НЕСТЕРЕНКО**

Науковий керівник,
к.е.н., доцент **Тамара САМІЛИК**

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу
Кафедра: Економіки
Освітньо-професійна програма: «Економіка»
Спеціальність: 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

З А Т В Е Р Д Ж У Ю
Зав. кафедри _____
«_____»_____ 202__р.

З А В Д А Н Н Я
на підготовку кваліфікаційної роботи

Нестеренку Євгену Вікторовичу .
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Економічна ефективність діяльності аграрного підприємства та шляхи її підвищення

Науковий керівник: Самілик Т.М., к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «08» листопада 2023 року № 3406

2. Термін подання здобувачем роботи: 12.02.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони та законодавчі акти України, річні звіти підприємства, статистична звітність, додаткові таблиці до річних звітів, наукова література

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ. 1. Теоретичні аспекти економічної ефективності діяльності підприємств. 2. Сучасний стан господарювання С(Ф)Г «Полісся». 3. Обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності підприємства. Висновки та пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Основні показники виробничо-фінансової діяльності господарства. Оцінка ліквідності активів та платоспроможності фермерського господарства. Показники фінансової незалежності фермерського господарства. Результати ділової активності фермерського господарства. Показники рентабельності фермерського господарства. Вартість насіннєвого матеріалу різних сортів. Поточні витрати на вирощування кавунів. Показники ефективності проєкту. Індикатори ефективності проєкту. Оцінка ризиків проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості. Показники економічної ефективності вирощування кавунів.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання . 15.02.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір вихідної інформації	Лютий-березень 2023 р.	
2	Підготовка теоретичного розділу	Квітень-травень 2023 р.	
3	Робота над другим розділом	Червень-серпень 2023 р.	
4	Робота над третім розділом	Вересень-грудень 2023 р.	
5	Узагальнення висновків та пропозицій	Січень 2024 р.	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи	Січень-лютий 2024 р.	

Здобувач (ка) _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Економічна ефективність діяльності аграрного підприємства та шляхи її підвищення»

Кваліфікаційна робота: 75 с., 24 табл., 3 рисунки, 23 літературних джерела.

Об'єктом дослідження є процеси управління економічною ефективністю діяльності підприємств.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти підвищення економічної ефективності діяльності підприємств.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні економічної ефективності діяльності аграрного підприємства та шляхів її підвищення.

Основними завданнями виступають:

- проведення досліджень щодо сутності економічної ефективності діяльності підприємства; методики та методології її оцінки; резервів підвищення результатів господарської діяльності підприємств;
- аналіз та оцінка сучасного стану результатів виробничо-фінансової діяльності господарства; виявлення основних проблем в процесі господарювання;
- рекомендації щодо усунення виявлених проблем господарської діяльності підприємства та підвищення економічної ефективності його діяльності.

Методи дослідження. В процесі виконання кваліфікаційної роботи використовувались наступні методи досліджень: монографічний, графічний метод, методи синтезу і аналізу та статистико-економічні прийоми обробки інформації з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Наукова новизна проведених досліджень полягає в удосконаленні теоретичних та науково-методичних положень щодо формування заходів ефективного функціонування підприємства.

Найбільш вагомими результатами роботи є:

- доведення відсутності єдності в підходах до визначення та оцінки економічної ефективності діяльності підприємства та обґрунтування доцільності використання традиційного підходу до її оцінки;

- ідентифікація та обґрунтування позитивних результатів економічної ефективності діяльності господарства та виявлення основних економічних проблем господарювання в умовах воєнного стану;

- рекомендація щодо підвищення прибутковості господарства завдяки впровадженню інвестиційного проєкту вирощування кавунів.

Проведено дослідження щодо сутності економічної ефективності; розглянуто методологію та методичні підходи до оцінки економічної ефективності діяльності підприємств; проведено аналіз наявності та ефективності використання виробничого потенціалу господарства, його фінансового стану та критеріїв економічної ефективності господарської діяльності; виявлено проблемні місця в процесі господарювання; запропоновано та обґрунтовано впровадження інвестиційного проєкту з вирощування кавунів з метою підвищення прибутковості діяльності господарства та його економічної ефективності.

Результати проведених практичних досліджень керівництвом господарства рекомендується впровадити в його діяльність.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Ефект, економічна ефективність, методичні підходи, виробничий потенціал, прибуток, рівень рентабельності, фінансовий стан, ліквідність, платоспроможність, інвестиційний проєкт з виробництва кавунів.

KEYWORDS

An effect, economic efficiency, methodical approaches, productive potential, income, level of profitability, financial state, liquidity, solvency, investment project, is from the production of water-melons.

ЗМІСТ

ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 11

1.1. Сутність економічної ефективності 11

1.2. Методика оцінки економічної ефективності діяльності підприємства 13

Висновки до першого розділу 23

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ГОСПОДАРЮВАННЯ С(Ф)Г «ПОЛІССЯ» 25

2.1. Діагностика виробничого потенціалу господарства та результатів його діяльності 25

2.2. Діагностика результатів фінансової діяльності господарства 34

Висновки до другого розділу 42

РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 44

3.1. Виробничий бізнес-план інвестиційного проєкту 44

3.2. Ефективність впровадження інвестиційного проекту 52

Висновки до третього розділу 60

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 65

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 73

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна ефективність є ключовим аспектом в діяльності будь-якого підприємства. Адже, виробництва раді виробництва не існує, оскільки в такому випадку підприємство буде збитковим, що означає не доцільність його існування. Тому, головною метою всіх підприємств є максимальне отримання прибутку на кожну вкладену гривню в діяльність підприємства, що дозволяє їм бути конкурентоспроможними на відповідних ринках продукції, впроваджувати в свою діяльність новітню техніку та технологію, розробляти та впроваджувати різноманітні інвестиційні проєкти, в повній мірі задовольняти потреби споживачів. Досягти високого рівня економічної ефективності діяльності підприємства можливо тільки завдяки раціональним та обґрунтованим рішенням щодо використання наявного ресурсного потенціалу підприємства, його фінансових ресурсів та постійним дослідженням щодо новітніх розробок у сфері виробничої діяльності і, звісно, досліджень щодо потреб споживачів.

Проблемами економічної ефективності діяльності підприємства займались закордонні та вітчизняні науковці такі як: Друкер П.Ф, Савицька О.М., Андрійчук В.Г., Зинов'єв Ф.Г., Гречко А.В., Батракова Т.І., Гречухін А.С. та інші. Проте, незважаючи на чисельні та довготривалі за часом і різноманітністю підходи щодо визначення економічної ефективності діяльності підприємств та її підвищення в складних умовах господарювання, залишається доволі велика кількість суперечок щодо її оцінки, що актуалізую обрану тему кваліфікаційної роботи.

Об'єктом дослідження є процеси управління економічною ефективністю діяльності підприємств.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні аспекти підвищення економічної ефективності діяльності підприємств.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні економічної ефективності діяльності аграрного підприємства та шляхів її підвищення.

Основними завданнями виступають:

- проведення досліджень щодо сутності економічної ефективності діяльності підприємства; методики та методології її оцінки; резервів підвищення результатів господарської діяльності підприємств;
- аналіз та оцінка сучасного стану результатів виробничо-фінансової діяльності господарства; виявлення основних проблем в процесі господарювання;
- рекомендації щодо усунення виявлених проблем господарської діяльності підприємства та підвищення економічної ефективності його діяльності.

Методи дослідження. В процесі виконання кваліфікаційної роботи використовувались наступні методи досліджень: монографічний, графічний метод, методи синтезу і аналізу та статистико-економічні прийоми обробки інформації з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Наукова новизна проведених досліджень полягає в удосконаленні теоретичних та науково-методичних положень щодо формування заходів ефективного функціонування підприємства.

Найбільш вагомими результатами роботи є:

- доведення відсутності єдності в підходах до визначення та оцінки економічної ефективності діяльності підприємства та обґрунтування доцільності використання традиційного підходу до її оцінки;
- ідентифікація та обґрунтування позитивних результатів економічної ефективності діяльності господарства та виявлення основних економічних проблем господарювання в умовах воєнного стану;
- рекомендація щодо підвищення прибутковості господарства завдяки впровадженню інвестиційного проєкту вирощування кавунів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці конкретних пропозицій та рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності діяльності аграрного підприємства.

Апробація результатів дослідження. Результати наукових досліджень розглядались на науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі» (Дніпро, ДДАЕУ, 2023 рік).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з реферату, вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та пропозицій, переліку використаних джерел. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 75 сторінок. Перелік використаних джерел – 23 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність економічної ефективності

Сучасні реалії воєнного стану в нашій країні вимагають від підприємницької діяльності її спрямування на максимальне задоволення потреб споживача, впровадження у процес виробництва креативних новітніх ідей в різних галузях економічної діяльності і, звісно, підвищення їх економічної ефективності, яка дозволяє підприємствам отримувати більше прибутку на кожну вкладену гривню у процес виробництва, що в цілому дозволить збільшити доходи у бюджет держави, які так необхідні для військових. Досягти цього можливо тільки завдяки раціональним та обґрунтованим рішенням щодо ефективності використання наявного виробничого потенціалу на підприємстві, раціональному та обґрунтованому використанню фінансових ресурсів, постійним дослідженням щодо потреб споживачів.

Оскільки економічна ефективність відіграє важливу роль не тільки в діяльності підприємств, а в економічній діяльності нашої країни, вважаємо за необхідне визначити сутність економічної ефективності та розібратись у її видах.

В економічній літературі виділяють дві категорії: «ефект» та «ефективність». Ці дві категорії схожі між собою, але вони не ідентичні. Ефект – це, перш за все, результат господарської діяльності підприємства, країни тощо, а ефективність – це результативність їх діяльності. Тобто, коли порівнюються результати отриманого ефекту від господарської діяльності з витратами, які були понесені для отримання відповідного результату. Звісно,

що метою кожного підприємства є максимальне отримання ефекту з мінімальними витратами.

У вигляді формули ефективність можна представити наступним чином:

$$Еф = \frac{Е}{В} \quad (1.1)$$

Де, Еф – ефективність;

Е – Ефект;

В – витрати.

Під час визначення ефективності у вигляді витрат завжди виступають ресурси, завдяки яким був отриманий відповідний ефект. В аграрних підприємствах у вигляді витрат, як правило, виступають земельні ресурси, трудові ресурси та матеріальні ресурси, до складу яких входять основні та оборотні засоби.

Щодо ефекту зазначимо, що ефект буває декількох видів. Він може бути виробничим, економічним, екологічним, соціальним, маркетинговим, інвестиційним, інноваційним тощо. В залежності від того, який ефект ми зазначимо в нашій формулі ефективності, відповідно і ефективність може бути виробнича, економічна, екологічна, соціальна, маркетингова, інвестиційна, інноваційна тощо.

Розглянемо більш детально саме економічну ефективність, з якою пов’язана тематика нашої кваліфікаційної роботи.

Отже, в залежності від рівня, на якому визначається економічна ефективність, вона буває:

- Народногосподарська;
- Галузева (наприклад: галузі сільського господарства, промисловості і т.д.);
- Ефективність підприємства;
- Ефективність підрозділів підприємства;
- Ефективність продукції;
- Ефективність заходів.

Кожна з цих видів економічної ефективності характеризується системою показників. Але головним (фінальним) показником, який відповідає на питання: «ефективна чи не ефективна діяльність?» є критерій економічної ефективності. Кожен вид відповідної економічної ефективності має свій критерій. Так, критерієм народногосподарської економічної ефективності є розмір отриманого національного доходу на душу населення.

Критерієм інших видів економічної ефективності (за винятком економічної ефективності заходів) виступає рівень рентабельності.

Критерій економічної ефективності заходів залежить від самого заходу, який здійснює підприємство.

Отже, дослідження щодо економічної ефективності діяльності підприємства дозволили встановити, що сутність ефективності полягає в максимальному отриманні ефекту на одиницю витрат, які понесло підприємство для його одержання. В залежності від виду ефекту, який порівнюється з витратами виділяють декілька видів ефективності, а саме, виробничу, економічну, екологічну, соціальну, маркетингову, інвестиційну, інноваційну тощо. В основі економічної ефективності лежить кількість отриманого чистого прибутку на одиницю витрат, які понесло підприємство для його отримання. Економічну ефективність характеризує система показників, що дозволяє встановити ефективність використання земельних, трудових, матеріальних та інших видів ресурсів. Проте, головним показником економічної ефективності (критерієм економічної ефективності) діяльності підприємства виступає його рівень рентабельності.

1.2. Методика оцінки економічної ефективності діяльності підприємства

Сучасні реалії воєнного стану в нашій країні вимагають від діяльності підприємств стабільної їх економічної діяльності, стабільного фінансового

стану, можливість бути конкурентоспроможними не тільки на внутрішньому, але і на зовнішньому ринку, відповідати вимогам споживачів щодо виду продукції та її якості, оскільки стабільна та економічно ефективна діяльність суб'єктів господарювання дозволяє утримувати більш-менш стабільною економіку всієї країни в умовах воєнного стану. А тому, дуже важливим аспектом є визначення методики оцінки економічної ефективності господарської діяльності підприємств.

Проведенні дослідження щодо методики та методології визначення економічної ефективності діяльності підприємств та її оцінки дозволили встановити, що в сучасному економічному світі існує декілька підходів до оцінки економічної ефективності господарювання, а відповідно в науковому просторі відсутня єдність методичних підходів визначення економічної ефективності діяльності підприємства.

Найбільш поширені підходи до визначення економічно ефективності діяльності підприємства та її оцінки є: 1) підхід, що базується на системі збалансованих показників (BSC); 2) багатофакторний підхід; 3) традиційний підхід. Розглянемо кожен з них і встановимо доцільність його використання в процесі оцінки економічної ефективності діяльності підприємства.

В науковій спільності досить часто виникають суперечки щодо визначення економічної ефективності діяльності підприємства тільки на підставі фінансових показників, що отримані із системи бухгалтерського обліку. Справа в тому, що менша частина науковців вважає, що фінансова діяльність підприємства є однією із найважливіших, оскільки без наявності фінансових ресурсів процес відтворення продукції просто не можливо буде здійснити. Тому, саме на підставі показників результатів фінансової діяльності підприємства потрібно здійснювати оцінку економічної ефективності господарської діяльності. Але, якщо оцінку економічної ефективності діяльності підприємства здійснювати тільки на підставі показників фінансової діяльності, то буде відсутня повна картина господарської діяльності. До того ж, на підставі тільки цих показників

неможливо побудувати точний прогноз подальшого розвитку підприємства. Адже, крім фінансової діяльності підприємства необхідно враховувати наявність відповідного кадрового потенціалу, відносини підприємства із споживачем тощо, що є важливими аспектами в досягненні кінцевих результатів діяльності підприємства. Тому, з метою оцінки ефективності діяльності підприємства та можливості його досягнення стратегічної своєї мети була запропонована збалансована система показників (BSC) або система ключових показників ефективності (KPI - *Key* Performance *Indicators).*

В основу цієї концепції було покладено принцип оцінки чотирьох напрямів ефективності діяльності підприємства, а саме: 1) фінанси; 2) взаємовідносини з клієнтами; 3) внутрішні бізнес-процеси; 4) навчання та розвиток персоналу (рис. 1.1.). Але, для впровадження на підприємстві відповідних індикаторів KPI, необхідне чітке розуміння зв'язку між щоденною роботою таких структурних підрозділів, як комерційний, виробничий та адміністративний. Тому, на початку визначаються усі зв'язки між цими бізнес-процесами завдяки побудові стратегічної карти, а потім вже визначаються основні індикатори цих процесів (KPI). Для кожного підприємства KPI можуть бути різними (навіть для одного і того ж бізнес-процесу). Це залежить від того, на якому життєвому циклі знаходиться підприємство, яким видом діяльності воно займається тощо.

А відтак, застосування даного підходу до визначення економічної ефективності діяльності підприємства вважається досить складним. Тому його досить рідко застосовують. Хоча слід зазначити, що в західних країнах цей підхід все більше починають використовувати, оскільки від дає можливість виявити проблемні місяця в окремих бізнес-процесах і врешті решт покращити економічну ефективність діяльності підприємства і спрямувати його діяльність на скоріше досягнення стратегічних цілей в процесі господарювання.

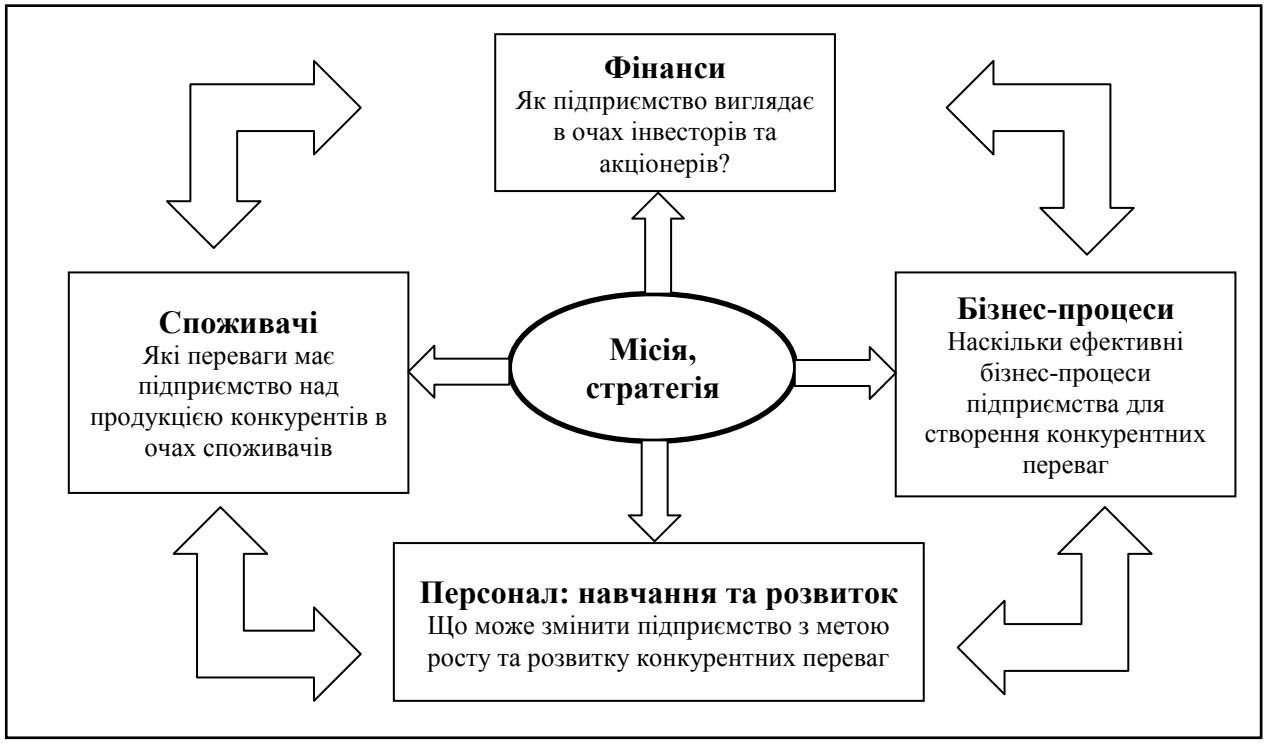

Рис. 1.1 Чотири направлення (перспективи) BSC

Багатофакторний підхід передбачає використання досить великої кількості вихідної інформації, на підставі якої розраховується велика кількість індексів. Тому, даний підхід також вважається досить довготривалим і складним і таким, що рідко використовується в практичному застосуванні.

Найбільш поширеним підходом в практичному застосуванні є традиційний підхід. Він дозволяє в повному обсязі оцінити наявність та ефективність використання виробничого потенціалу підприємства, результати фінансової діяльності підприємства та здійснити оцінку критеріїв економічної ефективності господарської діяльності підприємства.

Розглянемо більш детально усі показники, що характеризують економічну ефективність діяльності підприємства за традиційним підходом.

Перша група показників – це показники, що характеризують наявність та ефективність використання виробничого потенціалу підприємства, до складу якого в аграрних підприємствах відносяться земельні ресурси, трудові ресурси, основні та оборотні засоби підприємства.

Застосовуючи табличний варіант подачі інформації розглянемо усі показники наявності та ефективності використання виробничого потенціалу підприємства, що застосовуються для його оцінки. Почнемо з показників, що характеризують наявність та рівень і ефективність використання земельних ресурсів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Показники рівня та ефективності використання земельних ресурсів

Показник	Сутність показника
Коефіцієнт розораності	Дає можливість оцінити співвідношення наявності у підприємства площі ріллі та площі сільськогосподарських угідь
Коефіцієнт використання ріллі	За допомого цього показника встановлюється ефективність використання ріллі, оскільки дозволяє побачити наявність у підприємства чорного пару, який необхідний для відновлення родючості земельних ресурсів.
Землезабезпеченість	Показує скільки припадає земельних ресурсів (сільськогосподарських угідь, ріллі) на одного працівника підприємства. Даний показник дозволяє оцінити масштаб механізації процесів на підприємстві. Така оцінка здійснюється тільки в поєднанні розуміння щодо спеціалізації підприємства.
Землевіддача	Дозволяє оцінити кількість отриманої продукції, як в натуральному, так і в грошовому вимірі на 100 або 1 га відповідних земельних ресурсів.

Як видно з наведеної інформації в таблиці 1.1, в основу побудови показників рівня та ефективності використання земельних ресурсів покладено принцип порівняння отриманого ефекту від застосування відповідних ресурсів з тією частиною земельних ресурсів, яка була використана для отримання відповідного ефекту. А коефіцієнти розораності та використання площі ріллі дозволяють оцінити масштаби та раціональність використання наявних ресурсів.

Окрема і досить значна роль в ефективності діяльності підприємства відводиться аналізу та оцінці трудового потенціалу підприємства, оскільки кінцеві результати господарської діяльності суттєво залежать від наявності на підприємстві висококваліфікованого кадрового потенціалу, який здатний не тільки виконувати певні виробничі процеси, а і вміти приймати раціональні та обґрунтовані економічні рішення, запропоновувати креативний підхід щодо вирішення проблем, які виникають на підприємстві в процесі господарської діяльності.

За допомогою наступної таблиці (табл. 1.2) розглянемо основні показники, що характеризують ефективність використання трудових ресурсів на підприємстві.

Таблиця 1.2

Показники економічної ефективності використання трудових ресурсів

Показник	Сутність показника
Годинна та денна продуктивність праці	Показує кількість виготовленої продукції в натуральному виразі за одиницю часу та за протягом одного робочого дня.
Річна продуктивність праці	Дозволяє встановити кількість виготовленої продукції в грошовому вимірі одним працівником протягом року.
Трудомісткість	Є оберненим показником годинної продуктивності праці. Визначається тільки за окремими видами продукції і показує скільки витрачено часу на виробництво одиниці продукції.
Фондоозброєність	За допомогою цього показника можна судити про рівень механізації процесів виробництва на підприємстві. Чим більше припадає на одного працівника вартості основних засобів, тим більше шансів, що підприємство приділяє значну увагу механізації процесів виробництва продукції. Проте, тут слід і враховувати спеціалізацію підприємства.
Зарплатовіддача	Показує окупність витрат підприємства на заробітну плату одного працівника. Іншими слова показує скільки скільки виготовлено продукції в грошовому вимірі на одну гривню заробітної плати

Всі показники цієї групи ефективності будуються за принципом порівняння кількості виготовленої продукції в натуральному або грошовому вимірі на одиницю часу, робочого дня, одного працівника та одиницю витрат на заробітну плату. Також за допомогою цієї групи показників можна частково дослідити процеси механізації на підприємстві.

Важливою складовою частиною в аналізі економічної ефективності діяльності підприємства є аналіз його основних та оборотних засобів, які складають найбільший відсоток матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Саме від стану матеріально-технічної бази підприємства залежать кінцеві результати його господарської діяльності. Адже, чим більше новітнього обладнання буде використовувати підприємство, тим більше воно буде виготовляти продукції і, як результат, більше буде отримувати доходу від реалізації продукції.

Розглянемо за допомогою таблиці 1.3 основні показники, що характеризують сучасний стан наявних основних засобів на підприємстві та їх ефективність використання, а також наведемо основні показники ефективності використання оборотних засобів підприємства.

Наведені показники щодо економічної ефективності використання основних та оборотних засобів свідчать, що основні показники ефективності основних засобів побудовані за принципом порівняння отриманого чистого доходу або прибутку на одиницю витрат на основні засоби, що частково дозволяє оцінити окупність цих витрат. А основні показники ефективності використання оборотних засобів будуються за принципом бачення і розуміння скільки раз одна грошова одиниця здійснює оборотів протягом звітного року та за який період, адже чим більше раз одна грошова одиниця буде обертатись протягом року, тим більше доходу та прибутку отримає підприємство. Критерієм ефективності використання виробничих засобів виступає норма прибутку, яка показує скільки прибутку отримало підприємство на одну вкладену гривню в основні та оборотні засоби.

Таблиця 1.3

Показники економічної ефективності використання основних та оборотних засобів підприємства

Показник	Сутність показника
Коефіцієнт придатності та коефіцієнт зносу основних засобів	Це два показника, за допомогою яких можна встановити придатність основних засобів до процесу виробництва продукції. Чим вище коефіцієнт придатності, тим кращий стан матеріально- технічної бази підприємства. В сумі ці два показника повинні дорівнювати одиниці, оскільки одиниця показує стовідсоткову придатність основних засобів до господарської діяльності.
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Свідчить про готовність підприємства здійснювати процес оновлення матеріально-технічної бази. Чим вищий цей коефіцієнт, тим більше було протягом року оновлено основних засобів.
Фондовіддача основних засобів	Доводить окупність витрат на закупівлю основних засобів, оскільки показує скільки виготовлено продукції в грошовому вимірі на одиницю основних засобів, що приймали участь у виготовлені цієї продукції.
Фондомісткість основних засобів	Є оберненим показником фондовіддачі
Коефіцієнт обороту оборотного капіталу та період його обороту	Це два взаємопов’язаних показника, оскільки період обороту оборотного капіталу розраховується як відношення кількості календарних днів в році до коефіцієнту обороту оборотного капіталу. Один з них показує, за який період часу обертається одна грошова одиниця протягом року, а інший – скільки раз протягом року здійснює оборотів одна грошова одиниця. Зростання коефіцієнту обороту в динаміці є позитивним результатом господарської діяльності підприємства, оскільки це призведе до скорочення періоду обороту однієї грошової одиниці.
Норма прибутку	Це критерій економічної ефективності використання виробничих засобів на підприємстві і показує скільки підприємство отримало прибутку на одиницю вартості основного та оборотного капіталу протягом року.

З метою повного аналізу та оцінки ефективності господарської діяльності підприємства необхідно здійснити оцінку його результатів

фінансової діяльності. Для цього необхідно оцінити ліквідність, плато- та кредитоспроможність підприємства, а також фінансову незалежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Розглянемо в таблиці 1.4 основні показники результатів фінансової діяльності підприємства.

Таблиця 1.4

Основні показники результатів фінансової діяльності підприємства

Показник	Сутність показника
Коефіцієнт загальної ліквідності	Показник, який використовується для оцінки платоспроможності підприємства в середньостроковому періоді. Якщо поточні активи перевищують його поточні зобов'язання, підприємство вважається платоспроможнім.
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Показник, що використовується в короткостроковому періоді і засвідчує можливість підприємства до його платоспроможності. Підприємство буде вважатись платоспроможнім у випадку, коли загальна кількість грошових коштів і їх еквівалентів разом з дебіторською заборгованістю будуть складати 60,0-80,0% в загальній сумі поточних зобов'язань
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показник, який характеризує миттєву платоспроможність підприємства. Для цього у підприємства повинно бути в наявності 10,0-20,0% грошових коштів на його балансі від загальної суми поточних зобов'язань.
Коефіцієнт автономії та коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Це два взаємозалежні показника, оскільки в сумі вони повинні давати одиницю. Чим вищий коефіцієнт автономії, тим більш незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство.
Коефіцієнт фінансової стійкості	Показник, що показує співвідношення власного та позикового капіталу на підприємстві і є додатковим показником до коефіцієнтів автономії та концентрації позикового капіталу
Фінансовий цикл	Показник, що засвідчує період всіх видів фінансової діяльності протягом року.

Група показників, що характеризує результати фінансової діяльності підприємства будується за принципом різних варіантів співставлення даних активної та пасивної частини балансу підприємства.

Система вище наведених показників дає можливість проаналізувати та оцінити наявність та ефективність використання виробничого потенціалу підприємства та результатів його фінансової діяльності. Проте, з метою надання загальної оцінки щодо економічної ефективності діяльності підприємства використовують критерій економічної ефективності – рівень рентабельності. Розглянемо основні види рентабельності за допомогою таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Узагальнюючі показники економічної ефективності діяльності підприємства

Показник	Сутність показника
Рентабельність активів	Показує скільки отримано чистого прибутку на одну гривню середньої вартості активів підприємства
Рентабельність продаж	Показує скільки отримано валового, операційного або чистого прибутку на одну гривню отриманого чистого доходу від реалізації продукції
Рентабельність виробництва	Показує скільки отримано валового або чистого прибутку на одиницю витрат

Отже, на підставі аналізу узагальнюючих показників економічної ефективності діяльності підприємства видно, що вони будуються за принципом порівняння різних видів отриманого прибутку з активами підприємства, чистим доходом та витратами на виробництво продукції. Така різноманітність порівнянь дозволяє оцінити ефективність інвестиційної, комерційної та виробничої діяльності підприємства.

Таким чином, проведені дослідження щодо методики аналізу та оцінки економічної ефективності діяльності підприємства дозволяють зробити висновок, що в науковому просторі не існує єдиного підходу щодо оцінки

результатів економічної ефективності діяльності підприємства. Сьогодні існує три найпоширеніші підходи до оцінки результатів господарювання підприємства, це багатофакторний підхід, підхід, що базується на системі збалансованих показників (BSC) та традиційний підхід. Найбільш поширеним, з точки зору практичного застосування, вважається саме традиційний підхід, який дозволяє всебічно розкрити ефективність всіх видів діяльності підприємства, знайти проблемні місця, оцінити ефективність використання виробничого потенціалу підприємства та результати його фінансової діяльності і узагальнити все в критеріях економічної ефективності – рівнях рентабельності.

Висновки до першого розділу

1. Дослідження щодо економічної ефективності діяльності підприємства дозволили встановити, що сутність ефективності полягає в максимальному отриманні ефекту на одиницю витрат, які понесло підприємство для його одержання. В залежності від виду ефекту, який порівнюється з витратами виділяють декілька видів ефективності, а саме, виробничу, економічну, екологічну, соціальну, маркетингову, інвестиційну, інноваційну тощо. В основі економічної ефективності лежить кількість отриманого чистого прибутку на одиницю витрат, які понесло підприємство для його отримання. Економічну ефективність характеризує система показників, що дозволяє встановити ефективність використання земельних, трудових, матеріальних та інших видів ресурсів. Проте, головним показником економічної ефективності (критерієм економічної ефективності) діяльності підприємства виступає його рівень рентабельності.

2. На основі проведених досліджень щодо методики аналізу та оцінки економічної ефективності діяльності підприємства було встановлено, що в науковому просторі не існує єдиного підходу щодо оцінки результатів економічної ефективності діяльності підприємства. Сьогодні існує три найпоширеніші підходи до оцінки результатів господарювання підприємства, це багатофакторний підхід, підхід, що базується на системі збалансованих показників (BSC) та традиційний підхід. Найбільш поширеним, з точки зору практичного застосування, вважається саме традиційний підхід, який дозволяє всебічно розкрити ефективність всіх видів діяльності підприємства, знайти проблемні місця, оцінити ефективність використання виробничого потенціалу підприємства та результати його фінансової діяльності і узагальнити все в критеріях економічної ефективності – рівнях рентабельності.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ГОСПОДАРЮВАННЯ С(Ф)Г «ПОЛІССЯ»

2.1. Діагностика виробничого потенціалу господарства та результатів його діяльності

Селянське (фермерське) господарство «Полісся» було створене у 2000 році із статутним капіталом у розмірі 51125,0 грн. Юридична адреса: с.Маломихайлівка Кам'янського району Дніпропетровської області. Директор господарства – Ткаченко Владислав Сергійович. Загальний розмір сільськогосподарських угідь станом на 2022 рік складає 3400 га, з них 3389 га ріллі. Середньорічна чисельність працівників в господарстві дорівнює 51 особі. Господарство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. Крім того воно додатково займається переробкою власної продукції (в господарстві в наявності є свій млин та хлібозавод). Має в наявності свою автомайстерню і завдяки додатковим видам господарської діяльності, що зазначені в статуті господарства, здійснює ремонт транспортних засобів, займається торгівлею аграрної техніки та запасних частин до неї. Також на балансі господарства стоїть дитячий садочок, школа, їдальня, дім культури, що свідчить про соціальний напрям діяльності фермерського господарства.

Відповідно до структури управління господарством (рис. 2.1.) головою правління є керівник фермерського господарства, якому підпорядковуються всі головні фахівці окремих підрозділів господарства. Крім того, директори та завідувачі дитячого садочку, їдальні, школи також підпорядковуються керівнику господарства, оскільки відповідні основні невиробничі засоби стоять на балансі фермерського господарства.

Економічна ефективність господарської діяльності у значній мірі залежить від наявності на підприємстві достатньої кількості та відповідної якості виробничих ресурсів, а саме земельних, трудових, основних та

оборотних засобів. Тому, однією із важливих частин в аналізі економічної ефективності діяльності підприємства є дослідження забезпеченості та ефективності використання саме виробничого його потенціалу.

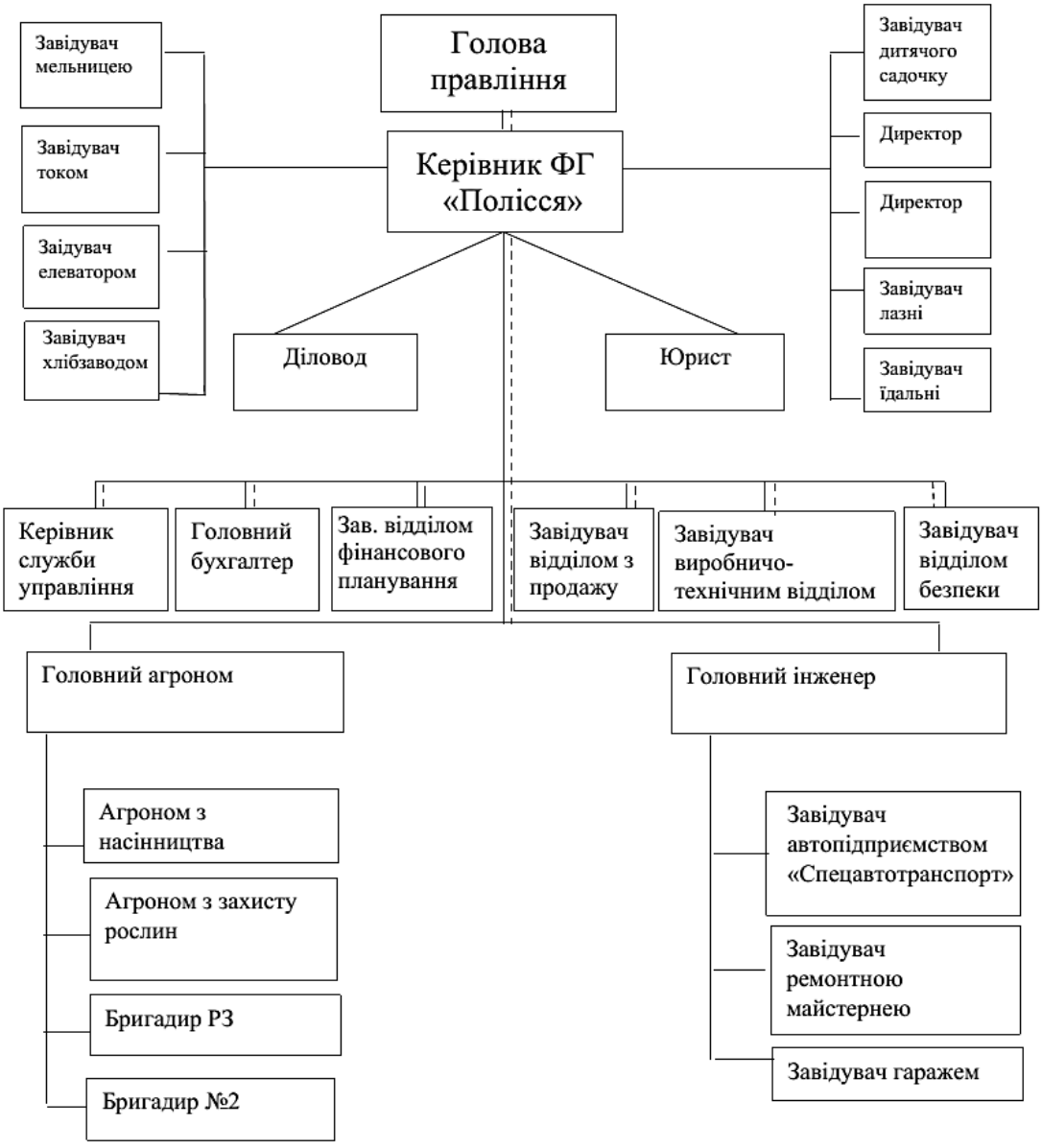

Рис. 2.1. Структура управління фермерського господарства

Однією із важливих складових частин виробничого потенціалу в аграрних підприємствах є земельні ресурси, адже без їх наявності виробництво аграрної продукції не можливе. Тому за допомогою таблиці 2.1 проведемо дослідження щодо забезпеченості господарства земельними ресурсами та проаналізуємо рівень їх використання протягом останніх трьох років.

Таблиця 2.1

Склад та структура земельних угідь, землезабезпеченість

Показники	2020		2021		2022		2022 у % до 2020
	га	%	га	%	га	%	
Площа сільськогосподарських угідь	3399	100,0	3399	100,0	3400	100,0	100,03
з них: рілля	3399	100,0	3399	100,0	3400	100,0	100,03
Посівна площа	3382	99,5	3382	99,5	3389	99,7	100,21
Коефіцієнт розораності	1,00	х	1,00	х	1,00	х	100,00
Коефіцієнт використання ріллі	0,995	х	0,995	х	0,997	х	100,18
Середньорічна чисельність працівників, осіб	41	х	41	х	51	х	124,39
Припадає на 1 працівника, га: с./г. угідь	82,90	х	82,90	х	66,67	х	80,42
ріллі	82,90	х	82,90	х	66,67	х	80,42

Аналіз складу та структури земельних ресурсів господарства доводить, що протягом періоду дослідження фермерське господарство практично не змінювало розмір своєї площі сільськогосподарських угідь, які протягом трьох років повністю співпадали з площею ріллі, про що свідчить коефіцієнт розораності (коефіцієнт розораності дорівнює одиниці). Подальший аналіз доводить, що питома вага посівної площі в площі ріллі у звітному році збільшилась на 0,2 % і складає 99,7%, що говорить про недотримання сівозмін в господарстві та практично відсутність чорного пару.

Щодо землезабезпеченості зазначимо, що у зв’язку із збільшенням середньорічної чисельності працівників на 10 осіб, кількість земельних ресурсів, що припадає на одного працівника скоротилась на 19,58%.

Важливою складовою частиною виробничого потенціалу підприємства є наявність у нього висококваліфікованого кадрового потенціалу. Адже, тільки завдяки людському ресурсу всі основні та оборотні засоби підприємства можуть поєднуватись в процесі виробничої діяльності, а їх рівень кваліфікації дозволяє в значній мірі раціонально та ефективно

використовувати усі наявні ресурси підприємства, що суттєво впливає на кінцеві результати господарської діяльності.

Використовуючи наведені дані в таблиці 2.2 проведемо дослідження щодо наявності та рівня використання трудових ресурсів в господарстві.

Таблиця 2.2

Наявність та рівень використання трудових ресурсів в господарстві

Показники	2020	2021	2022	2022 у % до 2020
Середньорічна чисельність працівників, осіб	41	41	51	124,39
Ними відпрацьовано - всього, тис. люд-год.	78,90	78,90	98,20	124,46
Відпрацьовано одним середньорічним працівником, люд.-год.	1924,39	1924,39	1925,49	100,06
Нормативний (річний) запас робочого часу, тис. люд.-год.	78,93	78,93	98,18	124,39
Коефіцієнт використання робочого часу	0,9997	0,9997	1,0003	100,06
Припадає працівників на 100 га с.-г. угідь, осіб	1,21	1,21	1,50	124,35
Прийнято працівників протягом року, осіб	0,0	11,0	3,0	+3,0
Звільнено працівників протягом року, осіб	0,0	1,0	1,0	+1,0
Коефіцієнт плинності кадрів	2,4	2,4	2,0	-0,4

Наведенні дані щодо наявності та рівня використання трудових ресурсів в господарстві свідчать, що в звітному 2022 році в порівнянні з базовим 2020 роком в господарстві середньорічна чисельність працівників збільшилась на 10 осіб. При цьому, кількість працівників, що була прийнята протягом усього періоду дослідження складає 14 осіб, а звільнених лише 2 особи на підставі власних заяв працівників щодо їх пенсійного віку.

Щодо рівня використання трудового потенціалу в господарстві зазначимо, що протягом останніх трьох років працівники господарства в повному обсязі відпрацьовували всій нормативний час, про що свідчить

коефіцієнт використання робочого часу, який постійно дорівнював практично одиниці.

У зв’язку із збільшенням працівників в господарстві на 10 осіб та практично незмінній кількості земельних ресурсів, трудозабезпеченість в господарстві у 2022 році проти 2020 року зросла на 24,35% і станом на 2022 рік склала 1,5 осіб на 100 га сільськогосподарських угідь.

Велике значення в процесі використання трудових ресурсів є їх моральне та матеріальне стимулювання. Тому, за допомогою таблиці 2.3 проведемо аналіз щодо рівня заробітної плати працівників господарства.

Таблиця 2.3

Рівень заробітної плати працівників та їх продуктивність праці в господарстві

Показники	2020	2021	2022	2022 у % до 2020
Середньорічна чисельність працівників, осіб	41	41	51	124,39
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	21060,80	55779,50	51940,10	246,62
Середньомісячна мінімальна оплата праці, грн.	4173,0	5000,0	6500,0	155,76
Середньомісячна заробітна плата в сільському господарстві й мисливстві, грн.	7343,0	8484,0	10139,0	138,08
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.	7244,00	8385,00	10040,00	138,60
Питома вага оплати праці у виробничих витратах, %	12,94	13,66	13,98	1,04 в.п.
Річна продуктивність праці, тис. грн. / особу	513,68	1360,48	1018,43	198,26

Наведенні данні свідчать, що протягом періоду дослідження з року в рік середньомісячний рівень заробітної плати працівників в господарстві постійно збільшувався, як і рівень мінімальної заробітної плати в країні.

Проте, слід зазначити, що темпи росту мінімальної заробітної плати працівників вищі, ніж темпи росту оплати праці працівників в господарстві, але вони практично повністю співпадають з темпами росту середньомісячної заробітної плати в сільському господарстві в цілому по країні. Отже, слід зазначити, що незважаючи на те, що питома вага оплати праці працівників в структурі виробничих витрат у звітному році проти базового року зросла на 1,04 відсоткових пункти, господарство дотримується необхідних умов щодо оплати праці працівників. Адже, це позитивно впливає на їх стимулювання до праці, що підтверджується річною продуктивністю праці, яка у 2022 році проти 2020 року зросла на 98,26% і станом на 2022 рік склала 1018,43 тис. грн на одну особу.

Найвагомішу частину у виробничому потенціалі займають основні та оборотні засоби, які входять до складу матеріально-технічної бази підприємства. Тому досить часто в літературних джерелах зустрічається висловлення, що кінцеві результати діяльності підприємства в значній мірі залежать від їх сучасного стану матеріально-технічної бази. Дійсно, від поточного стану основних засобів та їх потужностей залежить обсяг виробництва продукції, а відповідно і розмір отриманого чистого доходу. До того ж, від стану матеріально-технічної бази залежить дотримання технології виробництва продукції, адже постійний ремонт застарілої техніки не дозволить підприємствам своєчасно з дотриманням усієї технології виробництва одержати заплановану кількість продукції з відповідною якістю. Немаловажне значення мають і оборотні засоби, до складу яких входять виробничі запаси. Своєчасне постачання необхідних матеріальних ресурсів дозволяє підприємству не тільки збільшувати обсяги виробництва продукції, а і розміри отриманого чистого доходу. А відтак, дослідження щодо забезпеченості та ефективності використання виробничих засобів на підприємстві є необхідною складовою частиною в аналізі господарської діяльності підприємства.

За допомогою таблиці 2.4 розглянемо забезпеченість та ефективність використання виробничих засобів в фермерському господарстві.

Таблиця 2.4

Наявність та ефективність використання виробничих засобів в господарстві

Показники	2020	2021	2022	2022 у % до 2020
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	14168,00	20803,50	34460,00	243,22
Залишкова вартість основних засобів на кінець звітного періоду, тис. грн.	14810,00	26797,00	42123,00	284,42
Первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду, тис. грн.	20886,00	34174,00	51794,00	247,98
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	13967,50	20790,00	30256,00	216,62
Середньорічна чисельність працівників, осіб	41,00	41,00	51,00	124,39
Площа сільськогосподарських угідь, га	3399,00	3399,00	3400,00	100,03
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	21060,80	55779,50	51940,10	246,62
Чистий прибуток - всього, тис. грн.	7732,00	11165,00	16258,00	210,27
Фондозабезпеченість, тис. грн.	416,83	612,05	1013,53	243,15
Фондоозброєність, тис. грн.	345,56	507,40	675,69	195,53
Фондовіддача (за чистим доходом), грн	1,49	2,68	1,51	101,40
Фондомісткість (за чистим доходом), грн.	0,67	0,37	0,66	98,62
Коефіцієнт зношення	0,29	0,22	0,19	64,18
Коефіцієнт придатності	0,71	0,78	0,81	114,69
Коефіцієнт обороту оборотних засобів	1,51	2,68	1,72	113,85
Період обороту оборотних засобів, днів	242,07	136,04	212,62	87,83
Вартість активів на кінець звітного періоду - всього, тис. грн.	41817,00	75552,00	87186,00	208,49
Середньорічна вартість активів - всього, тис. грн.	38021,0	58684,5	81369,0	43348,0
Рентабельність активів, %	20,34	19,03	19,98	- 0,36 в.п.

Дослідження щодо наявності основних засобів в господарстві свідчать, що протягом усього періоду фермерське господарство постійно збільшувало та оновлювало їх склад. Так, у 2022 році проти 2020 року середньорічна вартість основних засобів збільшилась в 2,5 рози, а коефіцієнт їх придатності підвищився на 14,7% склавши у 2022 році 0,81. Це говорить про те, що основні засоби господарства придатні до використання на 81,0% і зношені лише на 19,0%. Така ж позитивна ситуація склалась і з оборотними засобами, які протягом усього періоду дослідження збільшувались, завдяки чому господарству вдалося підвищити урожайність сільськогосподарських культур та збільшити обсяг чистого доходу в 2,5 рази проти 2020 року.

Наявність виробничих засобів в господарстві в достатній кількості та відповідної якості дозолили фермерському господарству підвищити ефективність їх використання. Так, фондовіддача у 2022 році проти 2020 зросла на 1,4%, а період обороту оборотних засобів скоротився на 12,17%, що свідчить про раціональне та ефективне використання виробничих засобів в господарстві. Проте, також слід відмітити і той факт, що незважаючи на покращення показників ефективності використання виробничих засобів у звітному році проти базового року, їх ефективність використання в порівнянні з попереднім 2021 роком значно погіршилась.

Підводячи підсумок в аналізі наявності та ефективності використання виробничих засобів у фермерському господарстві можемо стверджувати, що господарство в достатній мірі забезпечено усіма виробничими засобами та раціонально і ефективно їх використовує, про що засвідчують показники їх ефективності. Проте, у зв’язку з нерівномірними темпами зростання чистого доходу та прибутку в господарстві і середньорічної вартості усіх активів господарства, їх критерій економічної ефективності – рентабельність активів – у звітному 2022 році проти базового 2020 року знизився на 0,39 відсоткових пункти і у 2022 році склав 19,98%. В цілому, це досить високий рівень рентабельності активів, незважаючи на його погіршення в динаміці.

Економічна ефективність діяльності підприємства залежить не тільки від наявності і ефективності використання виробничого потенціалу підприємства, а і від прийняття раціональних та обґрунтованих рішень в процесі господарської діяльності. Тому, використовуючи вихідну інформацію, що наводимо у таблиці 2.5, проведемо цілісну оцінку загальних результатів господарської діяльності фермерського господарства.

Таблиця 2.5

Основні показники виробничо-фінансової діяльності господарства

Показники	2020	2021	2022	2022 у % до 2020
Площа сільськогосподарських угідь, га	3399,00	3399,00	3400,00	100,03
Середньорічна чисельність працівників, осіб	41	41	51	124,39
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	14168,00	20803,50	34460,00	243,22
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	13967,50	20790,00	30256,00	216,62
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	21060,80	55779,50	51940,10	246,62
Чистий прибуток - всього, тис. грн.	7732,00	11165,00	16258,00	210,27
Урожайність с.-г. культур, ц/га: озима пшениця	31,21	36,54	45,42	145,53
кукурудза на зерно	36,66	42,6	45,09	123,00
озимий ячмінь	29,53	39,97	39,91	135,15
соняшник	20,70	24,35	26,59	128,45
озимий ріпак	17,16	26,65	28,93	168,59
Отримано чистого доходу, тис. грн. на: 100 га с.-г. угідь	619,62	1641,06	1527,65	246,55
одного працівника	513,68	1360,48	1018,43	198,26
1 грн. основних засобів	1,49	2,68	1,51	101,40
1 грн. оборотних засобів	1,51	2,68	1,72	113,85
Отримано чистого прибутку, тис. грн. на: 100 га с.-г. угідь	227,48	328,48	478,18	210,21
одного працівника	188,59	272,32	318,78	169,04
1 грн. основних засобів	0,55	0,54	0,47	86,45
1 грн. оборотних засобів	0,55	0,54	0,54	97,07
Рентабельності продаж,%	36,71	20,02	31,30	-5,41 в.п.
Рентабельність активів, %	20,34	19,03	19,98	-0,36 в.п.

Аналіз основних показників виробничо-фінансової діяльності господарства доводить, що протягом трьох років фермерське господарство постійно турбувалось про оновлення матеріально-технічної бази і достатню кількість оборотних засобів з метою неперервного процесу відтворення продукції, що позитивно вплинуло на кінцеві результати господарської діяльності. Так, з року в рік урожайність сільськогосподарських культур мала тенденцію до підвищення, а розмір отриманого чистого доходу і прибутку постійно зростали, що відобразилось на показниках економічної ефективності використання виробничого потенціалу (продуктивність праці зросла на 98,26%; фондовіддача – на 1,4%). Проте, нерівномірні темпи зростання середньорічної вартості активів господарства, розміру отриманого чистого доходу і прибутку та рівня зростання виробничих витрат, призвели до погіршення критерія економічної ефективності господарської діяльності. Рентабельність продаж та рентабельність активів фермерського господарства у звітному 2022 році проти базового 2020 року знизились на 5,41 та 0,36 відсоткових пункти відповідно і станом на 2022 рік склали 31,3% та 19,98% відповідно. Звісно, це високі показники рентабельності господарської діяльності незважаючи на їх зниження. Тому вважаємо, що протягом періоду дослідження господарство раціонально та ефективно використовувало весь свій наявний потенціал, приймало раціональні та обґрунтовані управлінські рішення, що в кінцевому рахунку призвело до високих рівнів прибутковості діяльності господарства.

2.2. Діагностика результатів фінансової діяльності господарства

Однією із головних умов ефективної господарської діяльності підприємства є раціональні та обґрунтовані економічні рішення щодо фінансової діяльності, результати якої суттєво впливають на фінансовий стан

суб'єкта господарювання. Фінансова стабільність підприємства є запорукою його можливостей розробляти та впроваджувати у виробництво низку інвестиційних проєктів, залишатись конкурентоспроможнім на ринку відповідного виду продукції, постійно оновлювати матеріально-технічну базу підприємства, здійснювати неперервний процес відтворення продукції, зберігати високий рівень наявності кваліфікованих кадрів на підприємстві. Отже, дослідження щодо результатів фінансової діяльності підприємства є однією із головних складових частин аналізу, за допомогою якої можливо встановити не тільки сучасний стан діяльності підприємства, а і спрогнозувати його майбутні можливості щодо подальшого розвитку.

Результати фінансової діяльності підприємства, його фінансовий стан аналізуються за допомогою системи показників, які поділяються на декілька груп, а саме: показники, що дають можливість оцінити ліквідність та платоспроможність підприємства, показники ділової його активності, показники фінансового стану підприємства та показники його прибутковості.

Однією із перших груп показників результатів діяльності підприємства є група показників, що характеризують його ліквідність та платоспроможність. Ліквідність підприємства – це його здатність швидко перетворювати свої активи на гроші з метою своєчасного погашення поточних зобов'язань. Таким чином, від достатнього рівня ліквідності підприємства залежить і його платоспроможність.

За допомогою таблиці 2.6 проведемо аналіз ліквідності та платоспроможності господарства.

Дослідження щодо ліквідності та платоспроможності фермерського господарства доводять, що протягом періоду дослідження воно є ліквідним та платоспроможнім, оскільки всі коефіцієнти ліквідності вищі за їх нормативні значення, а збільшення розміру робочого функціонуючого капіталу у звітному році практично в два рази свідчить про позитивні результати фінансової діяльності господарства.

Отже, господарство можна вважати ліквідним та платоспроможнім.

Таблиця 2.6

Показники ліквідності та платоспроможності фермерського господарства

Показники	2020	2021	2022	2022 "+"; "-" до 2020
Робочий функціонуючий капітал, тис. грн.	24765	47832	43153	18388,00
Коефіцієнт покриття	12,67	20,08	25,76	13,09
Коефіцієнт проміжної ліквідності	5,31	8,90	8,96	3,65
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	4,54	6,51	4,99	0,45
Коефіцієнт маневрування власних оборотних коштів	0,35	0,25	0,21	-0,14
Частка оборотних коштів в активах господарства	0,63	0,64	0,57	-0,06
Частка запасів в поточних активах	0,58	0,56	0,65	0,07

Платоспроможність підприємства досить тісно пов’язана з його діловою активністю. Адже, підприємство може бути плато- та кредитоспроможнім тільки в тому випадку, якщо воно проводить фінансову та операційну діяльність на досить високому рівні. Наявність у підприємства великої кількості кредиторської або дебіторської заборгованості може говорити про не раціональні та не ефективні управлінські рішення, оскільки не в достатній мірі були проаналізовані та обґрунтовані рішення щодо каналів реалізації продукції тощо. В цілому можна сказати, що одним із основних показників результатів ділової активності підприємства є його фінансовий цикл. Чим менший цей цикл, тим кращі результати господарювання, оскільки протягом звітного періоду одна грошова одиниця може здійснити більше оборотів, а відповідно принести більше прибутку підприємству.

За допомогою вихідної інформації в таблиці 2.7 проведемо аналіз ділової активності господарства.

Таблиця 2.7

Результати ділової активності фермерського господарства

Показники	2020	2021	2022	2022 "+"; "-" до 2020
Середній підсумок балансу господарства, тис. грн.	38021,0	58684,5	81369,0	43348,0
Середня дебіторська заборгованість, тис. грн.	1468,5	4461,5	7151,0	5682,5
Середня кредиторська заборгованість, тис. грн.	1899,0	1861,0	1801,0	-98,0
Середня вартість виробничих запасів, тис. грн.	13967,5	20790,0	30256,0	16288,5
Середня величина власного капіталу, тис. грн.	36415,5	56103,0	78953,5	42538,0
Середня величина основних засобів, тис. грн.	14168,0	20803,5	34460,0	20292,0
Середня величина оборотних активів, тис. грн.	24052,0	37360,0	46388,0	22336,0
Коефіцієнт трансформації капіталу	0,55	0,95	0,64	0,1
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	0,88	1,49	1,12	0,2
Коефіцієнт дебіторської заборгованості	14,34	12,50	7,26	-7,1
Коефіцієнт кредиторської заборгованості	11,09	29,97	28,84	17,7
Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів	1,12	1,15	1,96	0,8
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,58	0,99	0,66	0,1
Коефіцієнт оборотності основних засобів	1,49	2,68	1,51	0,0
Період обороту активів, днів	658,93	384,01	571,81	-87,1
Період обороту дебіторської заборгованості (К1), днів	25,45	29,19	50,25	24,8
Період обороту запасів (К2), днів	325,89	317,39	186,22	-139,7
Період обороту кредиторської заборгованості (К3), днів	32,91	12,18	12,66	-20,3
Фінансовий цикл, днів	318,43	334,41	223,82	-94,6

Наведені дані щодо результатів ділової активності господарства свідчать, що протягом періоду дослідження воно збільшило розмір своїх основних та оборотних засобів і всіх активів в цілому, а також скоротило розмір кредиторської заборгованості на 98,0 тис. грн. При цьому, нажаль, зріс розмір дебіторської заборгованості на 5682,5 тис. грн., що практично в 58 разів більше, ніж розмір скорочення кредиторської заборгованості. Проте, зростання розміру дебіторської заборгованості не вплинуло на період фінансового циклу, який у 2022 році проти 2020 року скоротився на 95 днів, що говорить про ефективну діяльність господарства завдяки прийняттю раціональних та обґрунтованих рішень керівництвом фермерського господарства.

Фінансовий стан підприємства та його стабільність відіграють важливе значення в процесі господарської діяльності. Адже, сталий фінансовий стан підприємства дозволяє йому розробляти та впроваджувати інвестиційні проєкти, новітні технології виробництва, постійно оновлювати стан матеріально-технічної бази, здійснювати підвищення кваліфікації своїх працівників та залучати висококваліфікованих робітників до процесу господарювання. Від фінансової стабільності залежить конкурентоспроможність підприємства та його продукції на відповідних ринках її реалізації.

Дослідження щодо фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою системи показників, які будуються за принципом порівняння розміру власного та залученого капіталу підприємством в різних його варіаціях. Використовуючи вихідну інформацію таблиці 2.8 проведемо аналіз фінансового стану господарства.

Дослідження щодо фінансового стану господарства дають можливість стверджувати, що воно протягом останніх трьох років є фінансово незалежним, про що свідчать коефіцієнт автономії та коефіцієнт концентрації позикового капіталу, які у 2022 році склали 0,97 та 0,03 відповідно. Це означає, що фермерське господарство на 97,0% забезпечено власним

капіталом і тільки 3,0% має певні запозичення. А зростання коефіцієнту інвестування у 2022 році проти 2020 року на 0,57 ще раз доводить, що більша частка основних засобів профінансована за рахунок власних коштів.

Таблиця 2.8

Показники фінансового стану фермерського господарства

Показники	2020	2021	2022	2022 "+"; "-" до 2020
Коефіцієнт автономії	0,96	0,96	0,97	0,01
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,04	0,04	0,03	-0,01
Коефіцієнт фінансової залежності	1,04	1,05	1,03	-0,01
Коефіцієнт фінансової стійкості	19,18	30,15	43,84	24,66
Коефіцієнт заборгованості	0,05	0,03	0,02	-0,03
Коефіцієнт маневрування власних коштів	0,68	0,85	0,55	-0,13
Коефіцієнт інвестування	2,57	2,85	3,14	0,57

Будь-який результат господарської діяльності має свій критерій економічної ефективності, який може засвідчити наскільки раціонально та ефективно підприємство здійснює свою господарську діяльність, наскільки приймає обґрунтовані рішення щодо сучасного та майбутнього існування та діяльності підприємства. Прибутковість підприємства завжди свідчила про позитивні результати господарювання, але тільки порівняння прибутковості підприємства з його витратами може засвідчити реальну картину господарської його діяльності. Адже, зростання прибутку на підприємстві може здійснюватися значно меншими темпами, ніж зростання його витрат на виробництво та реалізацію продукції. І в решті решт, це призведе до значних негативних результатів господарської діяльності. Тому, важливим аспектом в аналізі фінансових результатів господарювання підприємства є визначення і дослідження критерію економічної ефективності – рівня рентабельності, який характеризує окремі види господарської діяльності підприємства.

Показники рентабельності діяльності господарства наведені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Показники рентабельності фермерського господарства

Показники	2020	2021	2022	2022 "+"; "-" до 2020
Рентабельність активів	0,203	0,190	0,200	-0,004
Рентабельність власного капіталу	0,212	0,199	0,206	-0,006
Чиста рентабельність продаж	0,367	0,200	0,313	-0,054

Дослідження всіх результатів діяльності господарства засвідчують, що незважаючи на покращення стану матеріально-технічної його бази, підвищення продуктивності праці, підвищення урожайності основних сільськогосподарських культур, завдяки чому господарство змогло збільшити обсяги виробництва продукції та отримати більше чистого доходу та прибутку від результатів господарської діяльності, всі показники рентабельності фермерського господарства у звітному 2022 році проти базового 2020 року погіршили свій результат. Основною причиною такого стану є нерівномірні темпи зростання чистого доходу і чистого прибутку в порівнянні з його витратами.

Таким чином, провівши повний аналіз діяльності фермерського господарства можемо стверджувати, що незважаючи на погіршення показників рентабельності воно є ліквідним, плато- та кредитоспроможнім, прибутковим, збільшує обсяги виробництва продукції та отримує відповідні прибутки від її реалізації, раціонально та ефективно використовує весь наявний виробничий потенціал і проводить усі необхідні заходи щодо його покращення.

Висновки до другого розділу:

1. Селянське (фермерське) господарство «Полісся» було створене у 2000 році із статутним капіталом у розмірі 51125,0 грн. Юридична адреса: с.Маломихайлівка Кам'янського району Дніпропетровської області. Директор господарства – Ткаченко Владислав Сергійович. Загальний розмір сільськогосподарських угідь станом на 2022 рік складає 3400 га, з них 3389 га ріллі. Середньорічна чисельність працівників в господарстві дорівнює 51 особі. Господарство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. Крім того воно додатково займається переробкою власної продукції (в господарстві в наявності є свій млин та хлібозавод). Має в наявності свою автомайстерню і завдяки додатковим видам господарської діяльності, що зазначені в статуті господарства, здійснює ремонт транспортних засобів, займається торгівлею аграрної техніки та запасних частин до неї. Також на балансі господарства стоїть дитячий садочок, школа, їдальня, дім культури, що свідчить про соціальний напрям діяльності фермерського господарства.

2. Аналіз основних показників виробничо-фінансової діяльності господарства довів, що протягом трьох років фермерське господарство постійно турбувалось про оновлення матеріально-технічної бази і достатню кількість оборотних засобів з метою неперервного процесу відтворення продукції, що позитивно вплинуло на кінцеві результати господарської діяльності. Так, з року в рік урожайність сільськогосподарських культур мала тенденцію до підвищення, а розмір отриманого чистого доходу і прибутку постійно зростали, що відобразилось на показниках економічної ефективності використання виробничого потенціалу (продуктивність праці зросла на 98,26%; фондовіддача – на 1,4%). Проте, нерівномірні темпи зростання середньорічної вартості активів господарства, розміру отриманого чистого доходу і прибутку та рівня зростання виробничих витрат, призвели до погіршення критерія економічної ефективності господарської діяльності.

Рентабельність продаж та рентабельність активів фермерського господарства у звітному 2022 році проти базового 2020 року знизились на 5,41 та 0,36 відсоткових пункти відповідно і станом на 2022 рік склали 31,3% та 19,98% відповідно. Звісно, це високі показники рентабельності господарської діяльності незважаючи на їх зниження. Тому вважаємо, що протягом періоду дослідження господарство раціонально та ефективно використовувало весь свій наявний потенціал, приймало раціональні та обґрунтовані управлінські рішення, що в кінцевому рахунку призвело до високих рівнів прибутковості діяльності господарства.

3. Дослідження щодо ліквідності та платоспроможності фермерського господарства довели, що протягом періоду дослідження воно є ліквідним та платоспроможнім, оскільки всі коефіцієнти ліквідності вищі за їх нормативні значення, а збільшення розміру робочого функціонуючого капіталу у звітному році практично в два рази свідчить про позитивні результати фінансової діяльності господарства. Аналіз фінансового стану господарства засвідчив, що воно протягом останніх трьох років є фінансово незалежним, оскільки коефіцієнт автономії та коефіцієнт концентрації позикового капіталу у 2022 році склали 0,97 та 0,03 відповідно. Це означає, що фермерське господарство на 97,0% забезпечено власним капіталом і тільки 3,0% має певні запозичення. А зростання коефіцієнту інвестування у 2022 році проти 2020 року на 0,57 ще раз доводить, що більша частка основних засобів профінансована за рахунок власних коштів.

4. Аналіз та оцінка результатів ділової активності господарства довели, що протягом періоду дослідження воно збільшило розмір своїх основних та оборотних засобів і всіх активів в цілому, а також скоротило розмір кредиторської заборгованості на 98,0 тис. грн. При цьому, нажаль, зріс розмір дебіторської заборгованості на 5682,5 тис. грн., що практично в 58 разів більше, ніж розмір скорочення кредиторської заборгованості. Проте, зростання розміру дебіторської заборгованості не вплинуло на період фінансового циклу, який у 2022 році проти 2020 року скоротився на 95 днів,

що говорить про ефективну діяльність господарства завдяки прийняттю раціональних та обґрунтованих рішень керівництвом фермерського господарства.

5. Дослідження щодо критеріїв економічної ефективності діяльності господарства засвідчили, що незважаючи на покращення стану матеріально-технічної його бази, підвищення продуктивності праці, підвищення урожайності основних сільськогосподарських культур, завдяки чому господарство змогло збільшити обсяги виробництва продукції та отримати більше чистого доходу та прибутку від результатів господарської діяльності, всі показники рентабельності фермерського господарства у звітному 2022 році проти базового 2020 року погіршили свій результат. Основною причиною такого стану є нерівномірні темпи зростання чистого доходу і чистого прибутку в порівнянні з його витратами.

Таким чином, провівши повний аналіз діяльності фермерського господарства можемо стверджувати, що незважаючи на погіршення показників рентабельності воно є ліквідним, плато- та кредитоспроможнім, прибутковим, збільшує обсяги виробництва продукції та отримує відповідні прибутки від її реалізації, раціонально та ефективно використовує весь наявний виробничий потенціал і проводить усі необхідні заходи щодо його покращення.

РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Виробничий бізнес-план інвестиційного проєкту

Дослідження щодо діяльності господарства, що були проведені в попередньому розділі засвідчили, що фермерське господарство є ліквідним, плато- та кредитоспроможнім, фінансово незалежним, постійно здійснює оновлення матеріально-технічної бази господарства, розширює свій кадровий потенціал, раціонально та ефективно використовує наявний виробничий потенціал, про що засвідчили показники економічної ефективності використання ресурсів в господарстві. Протягом останніх трьох років господарство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. Крім того, воно частково займається переробкою своєї продукції (в наявності господарства є свій млин, хлібозавод). Має потужний технічний парк тракторів та вантажних автомобілів в гарному стані, самостійно займається їх ремонтом (господарство має в наявності свою ремонтну майстерню), а також проводить закупку та реалізацію сільськогосподарської техніки та окремих деталей до неї. Все це дозволило господарству протягом періоду дослідження отримувати високі доходи та прибутки, мати досить високий рівень рентабельності господарської діяльності. Хоча, слід зазначити, що критерій економічної ефективності у 2022 році знизився на декілька пунктів по відношенню до попередніх років. До того ж 2022 році в господарстві значно зріс розмір дебіторської заборгованості, що частково пояснюється деякими проблемами в реалізації основного виду продукції у зв’язку з воєнним станом в країні.

Виходячи з вище зазначеного господарству пропонується протягом трьох років розширити асортимент виробництва сільськогосподарської

продукції і впровадити у свою діяльність інвестиційний проєкт з вирощування кавунів. Це дозволить господарству додатково отримувати досить високі прибутки при мінімальних витратах, а відповідно підвищити рівень економічної ефективності своєї діяльності.

Зазначена пропозиція обґрунтовується тим, що головним постачальником кавунів завжди вважалась Херсонська область. Проте, з початком війни вона практично повністю була окупована росіянами, які в значній мірі розікрали сільськогосподарську техніку, що вже значно ускладнює процес вирощування херсонських кавунів. Навіть зараз це здійснювати практично неможливо, оскільки зазвичай усі поля, що відводились під вирощування кавунів, розміщувались на лівому березі, а на правому березі їх практично не було. Навіть, якщо припустити, що вирощування кавунів можливо зараз перенести в більшій частині на правий берег, який вже деокупований, нажаль постійні обстріли Херсонщини можуть призвести до невеликого збору їх врожаїв. До того ж, досить велика частина земель правого берега потребує ще розмінування. Тому, завдяки кліматичним умовам, що сприяють вирощуванню кавунів, їх виробництво (поки що) все більше переноситься в Одеську, Миколаївську, Кіровоградську та Дніпропетровську області. Щодо Дніпропетровської області зазначимо, що, на відміну від інших областей, вирощування кавунів тут ще не має такого широкого розповсюдження. Тому, фермерському господарству пропонується почати їх виробництво, що дозволить йому швидше завоювати свій ринок реалізації продукції, оскільки їх ціна буде нижчою, ніж продукція, яка буде привозитись з інших регіонів (завдяки скороченню витрат на логістику). Крім того, фермерське господарство може наперед заключати договори з оптовими реалізаторами продукції, що дозволить їм мати значну впевненість щодо майбутньої реалізації своєї продукції, а враховуючи їх різноманітність використання та насиченість різними вітамінами, їх можна пропонувати для реалізації не тільки магазинам, оптовим реалізаторам, а і переробним підприємствам та харчовій промисловості.

Щодо використання кавунів відмітимо, що з них виготовляють різноманітні джеми, цукати, їх використовують у різних видах салатів (навіть є рецепт салату де його поєднують з шинкою), кавуни маринують у розсолі. Також дієтологи пропонують використовувати кавуни для схуднення, оскільки вони низькокалорійні, а наявність в них (навіть в невеликому кавуні) денної норми аскорбінової кислоти, яка захищає організм від вільних радикалів, дозволяє підтримувати себе в здоровій формі. Крім аскорбінової кислоти кавуни містять в собі вітамін А (допомагає зберегти зір та шкіряний покрив в гарному стані), калій, магній, залізо, які позитивно впливають на роботу серця та кровотворних органів та інші важливі складові частини. Отже, вважаємо, що позитивні якості цієї ягоди, дозволять фермерському господарству швидко найти своїх споживачів продукції.

Щодо технології вирощування кавунів відмітимо, що їх вирощування у відкритому ґрунті не потребує великих зусиль та великої кількості технічних операцій. Найважчим тут є збір урожаю, оскільки його можливо зібрати тільки вручну. Кавуни, це теплолюбива культура, яку краще висаджувати на добре освітлених ділянках. Ідеальними попередниками для кавунів є злакові культури, кукурудза або чорний пар. Висаджувати кавуни на одній і тій же ділянці допускається протягом п’яти років. Польові роботи, згідно технології вирощування кавунів, передбачають наступне: 1) навесні, після сходження снігу, ґрунт необхідно обробити боронами на глибину 8-10 см, щоб в ньому зберіглась вологість; 2) після появи бур’янів (приблизно через місяць) проводять першу культивацію поля на глибину 12 см; 3) в день перед посівом проводять ще одну культивацію на глибину 6-8 см з додаванням аміачної селітри в розрахунку 120-150 кг/га з метою більш швидкого нарощування вегетативної маси; 4) висів насіння; 5) після збору урожаю залишки подрібнюють лущильниками, а потім їх закопують у ґрунт важкими боронами [6].

Будь-який інвестиційний проєкт передбачає необхідність розрахунку майбутніх витрат, оскільки від цього буде залежати прибутковість самого

проєкту. З метою розуміння загальної суми витрат відмітимо, що вирощування кавунів пропонується здійснювати на площі у розмірі 10 га.

Враховуючи той факт, що, згідно технології виробництва, вирощування кавунів починається з обробки землі (боронування, дві культивації тощо), проведемо розрахунок необхідної кількості та витрат на закупівлю дизельного пального на весь період для трактору МТЗ-82, який є в наявності в господарстві і який буде здійснювати відповідні технологічні операції.

Як вже раніше зазначалося, загальна площа обробки землі складає 10 га. Кількість технологічних операцій обробітку ґрунту дорівнює шести, а саме: 1) боронування; 2) дві культивації, одна з яких іде з одночасним додаванням аміачної селітри у ґрунт; 3) посів насіння; 4) обробка землі після збору урожаю, яка включає окремо подрібнення залишків лущильниками та окремо боронування. Для розрахунку необхідної кількості дизельного пального використаємо наступну формулу:

$$Р = П * Т \qquad (3.1)$$

Де, Р – кількість необхідного дизельного палива;

П – потужність двигуна трактору;

Т – нормативна кількість використання дизельного пального на 1кВт.

Враховуючи той факт, що потужність двигуна в тракторі МТЗ 82 складає 59,25кВт, а нормативна кількість спожитого дизельного пального на 1 кВт дорівнює 0,238 кг/кВт, то кількість необхідного дизельного пального складає 14,1 кг/год. (59,25 * 0,238 = 14,1). Для перерахунку дизельного пального на літри використовується наступне співвідношення:

1 кг дизельного пального = 1,16 літра.

Таким чином, для обробки 1 га землі трактором МТЗ-82 знадобиться 16,3 літри дизельного пального [14]. Враховуючи той факт, що нам потрібно здійснити шість технологічних операцій на 10 га земельної площі, загальна кількість дизельного пального, яке нам буде потрібне для виконання усіх технологічних процесів вирощування кавунів складе 978 літрів (16,3л. * 10

га. * 6 операцій = 978 літрів). Вартість одного літру дизельного пального складає 51,35 грн./л. [19]. Таким чином, загальна сума витрат на дизельне пальне протягом одного циклу виробництва складає 50220,3 грн. (978літрів * 51,35 грн./л. = 50220,3 грн.)

Наступна стаття витрат – це витрати на бензин для вантажних автомобілів, що будуть перевозити зібраний урожай. Для того, щоб розрахувати витрати на бензин, потрібно розуміти наступне:

- скільки ми плануємо отримати урожаю,

- яка вантажність автомобіля і нормативне використання ним бензину на 100 км,

- скільки ми плануємо зібрати врожаю за день,

- середній кілометраж перевезення виготовленої продукції.

Враховуючи той факт, що господарству пропонується вирощувати кавуни раннього сорту Бостон F1 з середньою урожайністю 40-60 т/га [13], загальна кількість зібраного урожаю з 10 га земельної площі при запланованій нами урожайності кавунів в 30 т/га, буде складати 300 тон або 300000 кг (30т/га * 10 га = 300 т).

Фермерське господарство має в наявності декілька вантажних автомобілів КамАз-5320 із вантажністю перевезень у вісім тон кожна, з яких пропонується до перевезення зібраного врожаю використовувати два автомобілі протягом дня. Розрахунок необхідної кількості автомобілів був зроблений виходячи з того, що загальний обсяг продукції, який планується зібрати складає 300 тон. В одну машину (враховуючи нестандартні габарити товару) планується завантажувати по 5 тон за один раз. Таким чином, протягом одного дня господарство може зібрати та перевезти продукції у розмірі 10 тон. А враховуючи той факт, що кавуни рівномірно не спіють, то збір урожаю планується здійснювати протягом 30 днів. Крім того, деякі оптові реалізатори продукції готові самостійно приїжджати в господарство забирати врожай, що може скоротити витрати на дизельне пальне та терміни збору і реалізації продукції.

Згідно нормативних даних використання пального автомобіля КамАЗ-5320 складає 14 літрів на 100 км. [9]. Загальний пробіг одним автомобілем протягом дня планується на рівні 100 км. Кількість ходок в період збору урожаю дорівнює 60 (300 т / 5 т/автомобіль = 60). Вартість 1 літру бензину складає 52,0 грн.

Таким чином, загальна сума витрат на закупівлю бензину складає 43680,0 грн. (60 * 14,0 л/100км * 52,0 грн. = 43680,0 грн.).

Наступна стаття витрат – це закупівля аміачної селітри. Згідно технології вирощування кавунів необхідно перед їх посівом внести в ґрунт 120-150 кг аміачної селітри на 1 га. Вартість аміачної селітри коливається в межах від 1140 грн. до 1700 грн. за 50 кг [3, 4, 16]. Враховуючи можливі ризики удорожчання її реалізації через певний період часу, для розрахунку витрат на її закупівлю беремо ціну на рівні 1700 грн. за 50 кг. Загальна кількість аміачної селітри, що потрібна для її внесення на 10 га запланованого висіву насіння кавунів складає 1500,0 кг (150 кг * 10 га = 1500 кг) або 30 мішків по 50 кг (1500 кг / 50 кг в мішку = 30 мішків). Таким чином, вся сума витрат на закупівлю аміачної селітри дорівнює 51000,0 грн. (30 мішків * 1700 грн. = 51000,0 грн.).

Фермерському господарству рекомендується закупити високоякісне насіння кавунів ранньої стиглості, без насіння та червоні в середині. Після дослідження ринку насіннєвого матеріалу господарству пропонується зупинитись на сорті Бостон F1 (рис. 3.1), вартість насіння якого за 1000 шт. складає 9150,9 грн. [13]. На наш погляд даний сорт кавунів буде користуватись високим попитом, оскільки це ранньостиглі кавуни і, саме головне, вони без насіння, яке досить часто дратує споживачів. До того ж, такий сорт кавунів досить часто використовують в літніх терасах різних кафе та ресторанів.

Згідно норми висіву (6-7 тис. шт. на га) господарству потрібно закупити 60 тис. шт. насіння або 60 упаковок по 1000 шт. Враховуючи

вартість насіннєвого матеріалу, загальна сума витрат на закупівлю насіння складе 549060,0 грн. (60 упаковок * 9151,0 грн. = 549060,0 грн.).

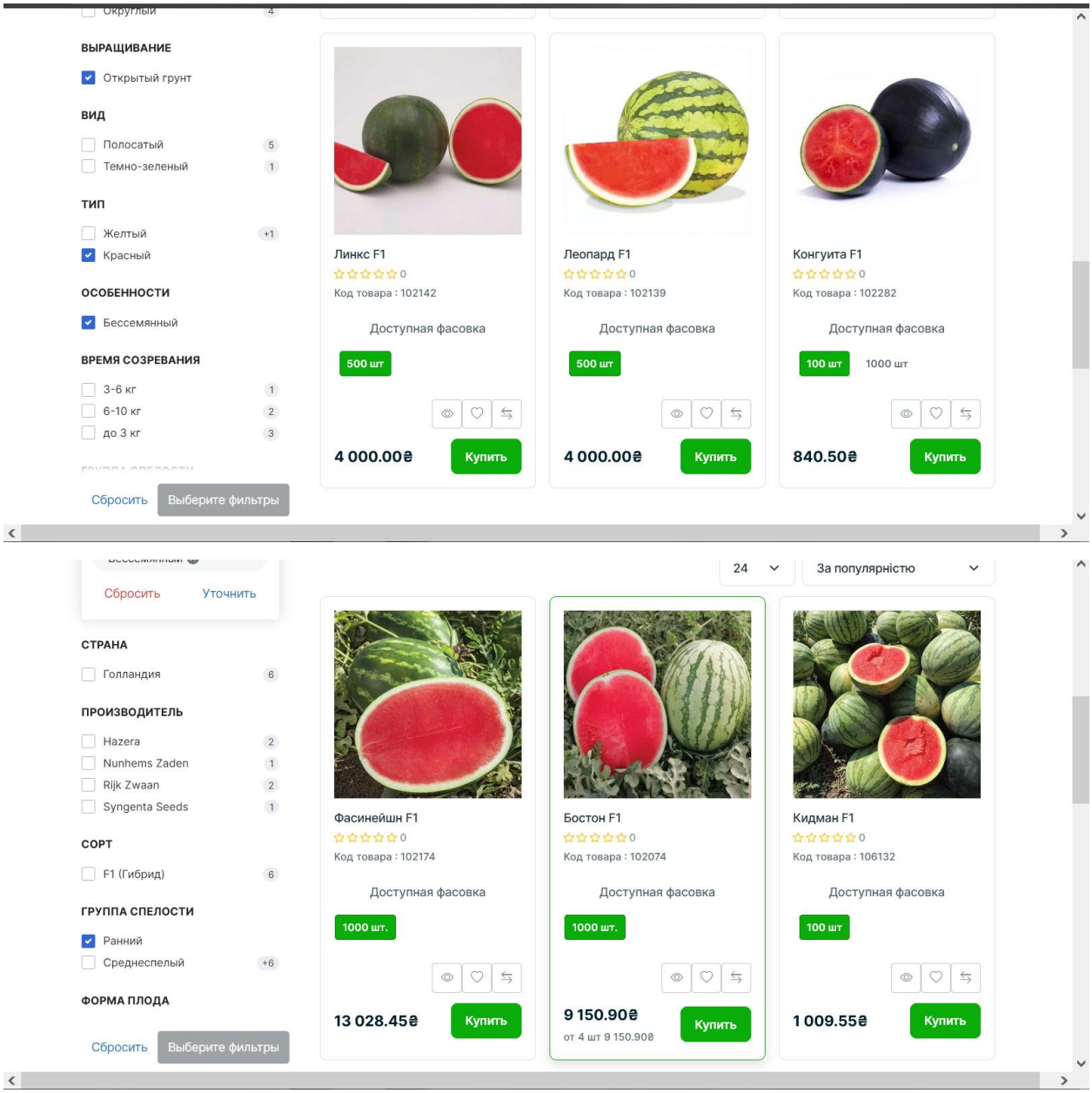

Рис. 3.1 Вартість насіннєвого матеріалу різних сортів

Як раніше зазначалося, зарекомендована урожайність даного сорту кавунів складає 40-60 тон на гектар. Ми врахували можливі негаразди з природно-кліматичними умовами і вирішили зупинитись на плановій урожайності в 30,0 тон на гектар. Загальний обсяг виготовленої продукції з 10 га буде складати 300,0 тон. Враховуючи той факт, що збір урожаю кавунів здійснюється вручну, господарству рекомендується найняти 20 осіб

тимчасових працівників із заробітною платою в 10000,0 грн. на місяць. Звісно, що сплачувати цю суму грошей можна щоденно після виконаного нормативного обсягу роботи.

Крім тимчасових працівників, яких планується задіяти в процесі збору урожаю, необхідно врахувати, що в процесі виробництва продукції та її збору будуть задіяні також два водія вантажних автомобілів із місячною заробітною платою в 10000,0 грн. (збір урожаю протягом місяця) та один тракторист, який здійснює боронування, культивацію землі та посів насіннєвого матеріалу із місячною заробітною платою також 10000,0 грн. протягом року.

Таким чином, сума витрат на заробітну плату задіяних працівників в процесі виробництва, збору та реалізації продукції дорівнює 340000,0 грн. [(10000,0 грн.*12міс*1особу) + (22 особи * 10000,0 грн. * 1 місяць) = 340000,0 грн.]. Фермерське господарство обов'язково повинно здійснювати нарахування на фонд оплати праці в розмірі 22,0 % ЄСВ або 74800,0 грн від запланованого фонду оплати праці (340000,0 * 0,22 = 74800,0 грн.). Отже загальна сума витрат на оплату праці складає 414800,0 грн. (340000,0 + 74800,0 = 414800,0 грн.).

В процесі вирощування кавунів буде задіяна сільськогосподарська техніка, яка є в наявності в господарстві, а саме:

- Трактор МТЗ-82 балансовою вартістю 285000,0 грн;
- Борони балансовою вартістю 125000,0 грн.;
- Культиватор навісний балансовою вартістю 130000,0 грн.;
- Два вантажних автомобілі КамАЗ-5320 загальною балансовою вартістю 1717000,0 грн.

Використання сільськогосподарської техніки в процесі виробництва та реалізації продукції передбачає щорічне нарахування амортизації [1], яке пропонується здійснювати прямолінійним методом протягом п'яти років. Виходячи з балансової вартості аграрного обладнання та терміну його експлуатації, а також враховуючи прямолінійний метод нарахування

амортизації, загальна сума щорічних відрахувань буде складати 451400,0 грн. [(285000,0 + 125000,0 +130000,0 + 1717000,0) / 5 = 451400,0 грн.].

Використання сільськогосподарської техніки передбачає додаткові транспортні (ремонтні) роботи, тому пропонується дані витрати взяти на рівні 46950,2 грн. на рік. Також необхідно запланувати інші витрати, куди будуть включатись адміністративні та інші витрати. Їх розмір плануємо на рівні 10% від загальної суми витрат або у розмірі 160711,0 грн. щорічно.

Розрахувавши усі витрати, що пов’язані з процесом виробництва та реалізації кавунів, зведемо їх в таблицю 3.1.

Таблиця 3.1.

Поточні витрати на виробництво кавунів

Статті витрат	Сума витрат, грн.		
	2024	2025	2026
Оплата праці	414800,0	414800,0	414800,0
Амортизація	451400,0	451400,0	451400,0
Аміачна селітра	51000,0	51000,0	51000,0
Насіння	**549060,0**	**549060,0**	**549060,0**
Дизельне пальне	50220,3	50220,3	50220,3
Бензин	43680,0	43680,0	43680,0
Транспортні витрати	46950,2	46950,2	46950,2
Інші витрати	160711,0	160711,0	160711,0
Всього	**1767821,5**	**1767821,5**	**1767821,5**

Отже, з наведених даних в таблиці 3.1 щодо поточних витрат на вирощування та реалізацію кавунів видно, що загальна сума щорічних витрат планується на рівні 1767821,5 грн.

3.2. Ефективність впровадження інвестиційного проєкту

Для впровадження інвестиційного проєкту з вирощування кавунів господарству знадобиться вкласти 1155710,5 грн. Відповідна сума коштів у господарстві є в наявності, оскільки його розмір прибутку перевищує 16,0 млн. грн. До того ж зазначена сума не передбачає вкладення коштів в основні засоби, а тільки в оборотні засоби та на оплату праці працівників задіяних у процесі виробничої діяльності. Запропонований термін життєвого циклу проєкту складає три роки.

Впровадження інвестиційного проєкту завжди починається з розрахунку його бюджету. Для цього спочатку визначається загальна сума витрат за операційною діяльністю (табл. 3.2) та сума доходів, які очікується отримати після впровадження інвестиційного проєкту.

Таблиця 3.2

Витрати операційної діяльності, грн.

Показники	2024	2025	2026	усього
Прямі матеріальні витрати	693960,3	693960,3	693960,3	2081880,9
Прямі трудові витрати (оплата праці і соціальні відрахування)	414800,0	414800,0	414800,0	1244400,0
Разом прямі витрати	1108760,3	1108760,3	1108760,3	3326280,9
Операційні витрати - всього	207661,2	207661,2	207661,2	622983,6
у т.ч. адміністративні та інші витрати	160711,0	160711,0	160711,0	482133,1
Амортизація	451400,0	451400,0	451400,0	1354200,0
Всього витрат операційної діяльності	**1767821,5**	**1767821,5**	**1767821,5**	**5303464,5**

Згідно наведених даних щодо операційних витрат видно, що протягом усього життєвого циклу інвестиційного проєкту загальна сума витрат планується у розмірі 1767821,5 грн., з них на оплату праці працівників задіяних в процесі виробництва продукції відводиться 693960,3 грн.

Як вже раніше зазначалось, для розрахунку бюджету інвестиційного проєкту необхідно встановити очікуваний дохід від реалізації продукції. Дослідження щодо ринку реалізації кавунів протягом останніх двох років засвідчив, що у 2023 році вартість 1 кг кавунів значно зросла у порівнянні з 2022 роком завдяки значному скороченню відповідної продукції на ринку та додатковим витратам пов'язаним з логістикою. Так, вартість кавунів у червні 2023 року складала 35-40 грн. за кілограм. Це була найнижча ціна. А в середньому їх можна було придбати за 50,0-55,0 грн. за кілограм. [20]. Звісно, що ціна на кавуни залежить від сезону і відповідно в серпні місяці вони стояли дешевше завдяки більшому насиченню ринку. Цінова політика щодо будь-якої аграрної продукції залежить від пропозиції на ринку. Чим більше продукції, тим нижча ціна. В сезон реалізації завжди вона вища. Тому господарству і було запропоновано вирощувати кавуни саме раннього сорту, коли на ринку ще не буде такої великої пропозиції щодо відповідного виду продукції. А враховуючи можливість більшої насиченості ринку кавунами в наступного року, було рекомендовано ціну реалізації кавунів взяти на рівні 15,0 грн. за кілограм.

Згідно запропонованого сорту вирощування кавунів, нормативна урожайність яких може складати 40-60 т/га, нами було запропоновано для розрахунку загального обсягу очікуваної продукції взяти її на рівні 30,0 т/га. Отже, враховуючи, що вирощування кавунів буде здійснюватися на площі в 10 га, а їх запланована урожайність складає 30,0 т/га, обсяг валової продукції складе 300,0 тон, а в грошовому вимірі це буде дорівнювати 4500000,0 грн. (300,0 т * 15000,0 грн,/т = 4500000,0 грн.).

Розрахувавши доходи та витрати по запропонованому проєкту, зведемо їх в єдину таблицю (табл. 3.3) та розрахуємо бюджет проєкту.

Зведені дані по бюджету проєкту доводять, що він є збалансованим та прибутковим, оскільки його доходи протягом трьох років перевищують його витрати.

Таблиця 3.3

Бюджет проєкту, грн.

Статті доходів/витрат	2024	2025	2026
1. Кошти на початок проекту	**1155710,5**	**3887889,0**	**6620067,5**
2. Надходження від операційної діяльності	4500000,0	4500000,0	4500000,0
3. Разом наявні кошти (1+2)	**5655710,5**	**8387889,0**	**11120067,5**
4. Витрати по операційній діяльності	1767821,5	1767821,5	1767821,5
5. Разом грошові виплати	1767821,5	1767821,5	1767821,5
6. Кошти на кінець року (3-5)	**3887889,0**	**6620067,5**	**9352246,0**
7. Грошовий потік по операційній діяльності (2-4)	2732178,5	2732178,5	2732178,5

Для прийняття раціонального та обґрунтованого рішення щодо впровадження інвестиційного проєкту в фермерському господарстві необхідно розрахувати індикатори цього проєкту або іншими словами критерії економічної ефективності інвестиційного проєкту. Для розрахунку цих показників необхідно додатково визначити та розрахувати додаткові показники ефективності інвестиційного проєкту (табл. 3.4).

Наведені дані в таблиці 3.4 щодо показників ефективності інвестиційного проєкту свідчать, що протягом життєвого циклу виробництва запропонованої продукції фермерському господарству його дисконтовані вигоди будуть вищі за його дисконтовані витрати при коефіцієнті дисконтування на рівні 40,0%.

Основними індикаторами інвестиційного проєкту виступають чистий грошовий потік дисконтований, індекс прибутковості, період окупності, внутрішня норма прибутковості. Зазначені індикатори інвестиційного проєкту наведемо у таблиці 3.5.

Таблиця 3.4

Визначення показників ефективності проєкту

Показники	2024	2025	2026
Сума інвестицій, грн.	**1155710,5**		
Вигоди по проєкту, грн.	4500000,0	4500000,0	4500000,0
Поточні витрати по проєкту, грн.	1767821,5	1767821,5	1767821,5
Очікуваний прибуток, грн.	**2732178,5**	**2732178,5**	**2732178,5**
Амортизація, грн.	**451400,0**	**451400,0**	**451400,0**
Коефіцієнт дисконтування (R=40,0%)	1	0,714	0,510
Чисті грошові потоки, грн.	**3183578,5**	**3183578,5**	**3183578,5**
Дисконтовані грошові потоки, грн.	3183578,5	2273075,1	1623625,038
Дисконтований грошовий потік з початку експлуатації проєкту, грн.	3183578,5	5456653,6	**7080278,595**
Дисконтовані вигоди, грн.	4951400,0	3535299,6	2525214,0
Дисконтовані витрати, грн.	1767821,5	1262224,5	901589,0

Таблиця 3.5

Індикатори ефективності проєкту

Показники	Значення
NPV	7080278,6
$NPV_м$	5924568,1
Рентабельність інвестицій, %	512,6
Коефіцієнт вигоди/витрати	2,80
Строк окупності проекту, років	0,36

Розраховані та наведені у таблиці 3.5 індикатори інвестиційного проєкту доводять, що проєкт є доцільним та ефективним, оскільки рентабельність інвестицій складає 512,6%, а період його окупності 0,36 років.

Всі інвестиційні проєкти повинні підлягати їх оцінці з точки зору ризиків виробничої, комерційної діяльності тощо. Тобто, вони повинні підлягати якісному та кількісному аналізу.

Якісний аналіз інвестиційного проєкту наведемо в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Якісний аналіз ризиків проєкту

Вид ризику	Фактори формуючі ризик	Наслідки ризику	Інструменти управління ризиком
Маркетинговий ризик	Збільшення обсягів пропозиції на ринку	Зниження очікуваних доходів від реалізації продукції	Пошук додаткових каналів реалізації продукції
	Сезонне виробництво та споживання продукції	Частина продукції може зазнати процесу утилізації в наслідок чого відбудеться скорочення очікуваних доходів	Пошук підприємств, що займаються переробкою запропонованої продукції

Якісний аналіз інвестиційного проєкту доводить, що головними факторами його ризиків є збільшення обсягів пропозиції продукції на ринку підприємствами, що вже займаються виробництвом кавунів завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, а також завдяки розширенню кількості підприємств що ще тільки почнуть їх вирощування. Також до факторів ризику можна віднести сезонне їх виробництво та споживання, що може негативно вплинути на очікувані обсяги доходності від їх реалізації, оскільки у випадку несвоєчасної їх реалізації вони втрачають свою товарну придатність.

Кількісний аналіз інвестиційного проєкту проводять за допомогою аналізу сценаріїв (табл. 3.8) та методу зони виробничої стійкості (табл. 3.9).

В основу даного аналізу було покладено декілька варіантів збільшення витрат на виробництво продукції, що негативно може вплинути на очікуваний розмір прибутку від реалізації продукції та його рівень рентабельності і період окупності витрат на впровадження інвестиційного проєкту. Було розглянуто два варіанти ризиків зростання витрат на виробництво продукції, а саме: 1) витрати на вирощування кавунів підвищяться на 20% від заплановано розміру; 2) витрати на вирощування кавунів підвищяться на 40% від заплановано розміру. Обидва варіанти ризиків розглядались з точки зору незмінної ціни реалізації продукції.

Таблиця 3.7

Вихідна інформація для кількісної оцінки ризиків

Ймовірність сценарію	Кавуни		
	Ціна за 1 т, грн.	Собівартість 1т, грн.	Кількість реалізованої продукції, т
0,5	15000,0	5892,74	300,00
0,3	15000,0	7071,29	300,00
0,2	15000,0	8249,83	300,00
1	x	x	x

Таблиця 3.8

Оцінка ризиків проєкту за методом аналізу сценаріїв

Ймовірність сценарію	Кавуни			
	МЗД	МЗДі	МЗДо	Відхилення від можливого значення доходу
0,5	2732178,51	1366089,25	2484683,50	1513176,53
0,3	2378614,21	713584,26		
0,2	2025049,91	405009,98		
Коефіцієнт варіації	0,61			

Оцінка впровадження інвестиційного проєкту за допомогою методу аналізу сценаріїв доводить, що коефіцієнт варіації даного інвестиційного проєкту дорівнює 0,61, тобто відхилення від запланованого очікуваного доходу може складати 1513176,53 грн.

Оцінка ефективності інвестиційного проєкту за методом зони виробничої стійкості здійснюється з метою встановлення точки беззбитковості досліджуваного проєкту та очікуваного рівня зони виробничої стійкості з урахуванням можливих ризиків запропонованого проєкту за різними варіантами сценаріїв (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Оцінка ризиків проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості

Ймовірність	Кавуни		
	ТБВ	ЗВС,%	$ЗВС_о$
0,5	54,91	81,70	40,85
0,3	61,40	79,53	23,86
0,2	69,63	76,79	15,36
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	х	х	80,07

Оцінка ризиків інвестиційного проєкту за методом встановлення зони виробничої стійкості довела, що точка беззбиткового виробництва та реалізації кавунів з метою покриття його постійних витрат при найгіршому сценарії буде складати 69,63 т необхідної кількості реалізації продукції замість 54,91 т запланованого обсягу продукції.

Таким чином, проведений аналіз впровадження інвестиційного проєкту з точки зору ризиків за методом сценаріїв та методом зони виробничої стійкості довів, що він є доцільним, ефективним та ризикостійким і може бути запропонований до його впровадження.

Впровадження інвестиційного проєкту передбачає визначення не тільки його основних індикаторів та оцінки ризиків, а і аналіз економічної ефективності виробництва продукції (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Показники економічної ефективності вирощування кавунів

Показники	Кавуни
Собівартість 1 т, грн.	5892,74
Ціна реалізації 1 т, грн.	15000,0
Прибуток на 1 т, грн.	9107,26
Рівень рентабельності, %	154,6

Аналіз показників економічної ефективності виробництва та реалізації кавунів довів, що їх вирощування в фермерському господарстві буде доцільним та ефективним, оскільки прибуток на одну тону продукції перевищує його витрати на виробництво на 15,3% або 3214,52 грн., а рівень рентабельності доводить, що на кожну вкладену гривню у виробництво продукції господарство буде отримувати 1,54 грн. прибутку.

Висновки до третього розділу.

1. З метою підвищення ефективності функціонування господарства йому пропонується впровадити у процес виробничої діяльності інвестиційний проєкт з вирощування раннього сорту безкісточкових кавунів на площі 10 га. Зазначена пропозиція обґрунтовується тим, що головним постачальником кавунів завжди вважалась Херсонська область. Проте, з початком війни вона практично повністю була окупована росіянами, які в значній мірі розікрали сільськогосподарську техніку, що вже значно ускладнює процес вирощування херсонських кавунів. Навіть зараз це здійснювати практично неможливо, оскільки зазвичай усі поля, що

відводились під вирощування кавунів, розміщувались на лівому березі, а на правому березі їх практично не було. Навіть, якщо припустити, що вирощування кавунів можливо зараз перенести в більшій частині на правий берег, який вже деокупований, нажаль постійні обстріли Херсонщини можуть призвести до невеликого збору їх врожаїв. До того ж, досить велика частина земель правого берега потребує ще розмінування. Тому, завдяки кліматичним умовам, що сприяють вирощуванню кавунів, їх виробництво (поки що) все більше переноситься в Одеську, Миколаївську, Кіровоградську та Дніпропетровську області. Щодо Дніпропетровської області зазначимо, що, на відміну від інших областей, вирощування кавунів тут ще не має такого широкого розповсюдження. Тому, фермерському господарству пропонується почати їх виробництво, що дозволить йому швидше завоювати свій ринок реалізації продукції, оскільки їх ціна буде нижчою, ніж продукція, яка буде привозитись з інших регіонів (завдяки скороченню витрат на логістику). Крім того, фермерське господарство може наперед заключати договори з оптовими реалізаторами продукції, що дозволить їм мати значну впевненість щодо майбутньої реалізації своєї продукції, а враховуючи їх різноманітність використання та насиченість різними вітамінами, їх можна пропонувати для реалізації не тільки магазинам, оптовим реалізаторам, а і переробним підприємствам та харчовій промисловості.

2. Щодо використання кавунів відмітимо, що з них виготовляють різноманітні джеми, цукати, їх використовують у різних видах салатів (навіть є рецепт салату де його поєднують з шинкою), кавуни маринують у розсолі. Також дієтологи пропонують використовувати кавуни для схуднення, оскільки вони низькокалорійні, а наявність в них (навіть в невеликому кавуні) денної норми аскорбінової кислоти, яка захищає організм від вільних радикалів, дозволяє підтримувати себе в здоровій формі. Крім аскорбінової кислоти кавуни містять в собі вітамін А (допомагає зберегти зір та шкіряний покрив в гарному стані), калій, магній, залізо, які позитивно впливають на роботу серця та кровотворних органів та інші важливі складові частини.

Отже, вважаємо, що позитивні якості цієї ягоди, дозволять фермерському господарству швидко найти своїх споживачів продукції.

3. Щодо технології вирощування кавунів відмітимо, що їх вирощування у відкритому ґрунті не потребує великих зусиль та великої кількості технічних операцій. Тим паче, що вся необхідна техніка в господарстві є в наявності. Найважчим тут є збір урожаю, оскільки його можливо зібрати тільки вручну. Згідно технології висаджувати кавуни на одній і тій же ділянці допускається протягом п’яти років. Польові роботи вирощування кавунів передбачають наступне: 1) навесні, після сходження снігу, ґрунт необхідно обробити боронами на глибину 8-10 см, щоб в ньому зберіглась вологість; 2) після появи бур’янів (приблизно через місяць) проводять першу культивацію поля на глибину 12 см; 3) в день перед посівом проводять ще одну культивацію на глибину 6-8 см з додаванням аміачної селітри в розрахунку 120-150 кг/га з метою більш швидкого нарощування вегетативної маси; 4) висів насіння; 5) після збору урожаю залишки подрібнюють лущильниками, а потім їх закопують у ґрунт важкими боронами.

4. Дослідження щодо ринку реалізації кавунів протягом останніх двох років засвідчили, що у 2023 році вартість 1 кг кавунів значно зросла у порівнянні з 2022 роком завдяки значному скороченню відповідної продукції на ринку та додатковим витратам пов’язаним з логістикою. Так, вартість кавунів у червні 2023 року складала 35-40 грн. за кілограм. Це була найнижча ціна. А в середньому їх можна було придбати за 50,0-55,0 грн. за кілограм. Звісно, що ціна на кавуни залежить від сезону і відповідно в серпні місяці вони стояли дешевше завдяки більшому насиченню ринку. Цінова політика щодо будь-якої аграрної продукції залежить від пропозиції на ринку. Чим більше продукції, тим нижча ціна. В сезон реалізації завжди вона вища. Тому господарству і було запропоновано вирощувати кавуни саме раннього сорту, коли на ринку ще не буде такої великої пропозиції щодо відповідного виду продукції. А враховуючи можливість більшої насиченості ринку кавунами в

наступному році, було рекомендовано ціну реалізації кавунів взяти на рівні 15,0 грн. за кілограм.

5. Згідно запропонованого сорту вирощування кавунів, потенційна урожайність яких може складати 40-60 т/га, нами було запропоновано для розрахунку загального обсягу очікуваної продукції взяти її на рівні 30,0 т/га. Отже, враховуючи, що вирощування кавунів буде здійснюватися на площі в 10 га, а їх запланована урожайність складає 30,0 т/га, обсяг валової продукції складе 300,0 тон, а в грошовому вимірі це буде дорівнювати 4500000,0 грн.

6. Для впровадження інвестиційного проєкту з вирощування кавунів господарству знадобиться вкласти 1155710,5 грн. Відповідна сума коштів у господарстві є в наявності, оскільки його розмір прибутку перевищує 16,0 млн. грн. До того ж зазначена сума не передбачає вкладення коштів в основні засоби, а тільки в оборотні засоби та на оплату праці працівників задіяних у процесі виробничої діяльності. Запропонований термін життєвого циклу проєкту складає три роки.

7. Розрахунок поточних витрат довів, що протягом усього життєвого циклу інвестиційного проєкту загальна сума витрат планується у розмірі 1767821,5 грн., з них на оплату праці працівників задіяних в процесі виробництва продукції відводиться 693960,3 грн.

8. Розрахунок бюджету проєкту, його показників економічної ефективності та індикаторів проєкту довів, що даний проєкт є доцільним та ефективним, оскільки рентабельність інвестицій складає 512,6%, а період його окупності 0,36 років.

9. Оцінка ризиків інвестиційного проєкту, що була проведена за допомогою методу аналізу сценаріїв та методу зони виробничої стійкості довела, що даний проєкт ефективний та ризикостійкий, оскільки коефіцієнт варіації даного інвестиційного проєкту дорівнює 0,61, тобто відхилення від запланованого очікуваного доходу може складати 1513176,53 грн. (при запланованому доході 4,5 млн. грн), а точка беззбиткового виробництва та реалізації кавунів з метою покриття його постійних витрат при найгіршому

сценарії буде складати 69,63 т необхідної кількості реалізації продукції замість 54,91 т запланованого обсягу продукції.

10. Аналіз показників економічної ефективності виробництва та реалізації кавунів довів, що їх вирощування в фермерському господарстві буде доцільним та ефективним, оскільки прибуток на одну тону продукції перевищує його витрати на виробництво на 15,3% або 3214,52 грн., а рівень рентабельності довів, що на кожну вкладену гривню у виробництво продукції господарство буде отримувати 1,54 грн. прибутку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведені дослідження в кваліфікаційній роботі дозволяють зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Дослідження щодо економічної ефективності діяльності підприємства дозволили встановити, що сутність ефективності полягає в максимальному отриманні ефекту на одиницю витрат, які понесло підприємство для його одержання. В залежності від виду ефекту, який порівнюється з витратами виділяють декілька видів ефективності, а саме, виробничу, економічну, екологічну, соціальну, маркетингову, інвестиційну, інноваційну тощо. В основі економічної ефективності лежить кількість отриманого чистого прибутку на одиницю витрат, які понесло підприємство для його отримання. Економічну ефективність характеризує система показників, що дозволяє встановити ефективність використання земельних, трудових, матеріальних та інших видів ресурсів. Проте, головним показником економічної ефективності (критерієм економічної ефективності) діяльності підприємства виступає його рівень рентабельності.

2. На основі проведених досліджень щодо методики аналізу та оцінки економічної ефективності діяльності підприємства було встановлено, що в науковому просторі не існує єдиного підходу щодо оцінки результатів економічної ефективності діяльності підприємства. Сьогодні існує три найпоширеніші підходи до оцінки результатів господарювання підприємства, це багатофакторний підхід, підхід, що базується на системі збалансованих показників (BSC) та традиційний підхід. Найбільш поширеним, з точки зору практичного застосування, вважається саме традиційний підхід, який дозволяє всебічно розкрити ефективність всіх видів діяльності підприємства, знайти проблемні місця, оцінити ефективність використання виробничого потенціалу підприємства та результати його фінансової діяльності і

узагальнити все в критеріях економічної ефективності – рівнях рентабельності.

3. Селянське (фермерське) господарство «Полісся» було створене у 2000 році із статутним капіталом у розмірі 51125,0 грн. Юридична адреса: с.Маломихайлівка Кам'янського району Дніпропетровської області. Директор господарства – Ткаченко Владислав Сергійович. Загальний розмір сільськогосподарських угідь станом на 2022 рік складає 3400 га, з них 3389 га ріллі. Середньорічна чисельність працівників в господарстві дорівнює 51 особі. Господарство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. Крім того воно додатково займається переробкою власної продукції (в господарстві в наявності є свій млин та хлібозавод). Має в наявності свою автомайстерню і завдяки додатковим видам господарської діяльності, що зазначені в статуті господарства, здійснює ремонт транспортних засобів, займається торгівлею аграрної техніки та запасних частин до неї. Також на балансі господарства стоїть дитячий садочок, школа, їдальня, дім культури, що свідчить про соціальний напрям діяльності фермерського господарства.

4. Аналіз основних показників виробничо-фінансової діяльності господарства довів, що протягом трьох років фермерське господарство постійно турбувалось про оновлення матеріально-технічної бази і достатню кількість оборотних засобів з метою неперервного процесу відтворення продукції, що позитивно вплинуло на кінцеві результати господарської діяльності. Так, з року в рік урожайність сільськогосподарських культур мала тенденцію до підвищення, а розмір отриманого чистого доходу і прибутку постійно зростали, що відобразилось на показниках економічної ефективності використання виробничого потенціалу (продуктивність праці зросла на 98,26%; фондовіддача – на 1,4%). Проте, нерівномірні темпи зростання середньорічної вартості активів господарства, розміру отриманого чистого доходу і прибутку та рівня зростання виробничих витрат, призвели до погіршення критерія економічної ефективності господарської діяльності. Рентабельність продаж та рентабельність активів фермерського господарства

у звітному 2022 році проти базового 2020 року знизились на 5,41 та 0,36 відсоткових пункти відповідно і станом на 2022 рік склали 31,3% та 19,98% відповідно. Звісно, це високі показники рентабельності господарської діяльності незважаючи на їх зниження. Тому вважаємо, що протягом періоду дослідження господарство раціонально та ефективно використовувало весь свій наявний потенціал, приймало раціональні та обґрунтовані управлінські рішення, що в кінцевому рахунку призвело до високих рівнів прибутковості діяльності господарства.

5. Дослідження щодо ліквідності та платоспроможності фермерського господарства довели, що протягом періоду дослідження воно є ліквідним та платоспроможнім, оскільки всі коефіцієнти ліквідності вищі за їх нормативні значення, а збільшення розміру робочого функціонуючого капіталу у звітному році практично в два рази свідчить про позитивні результати фінансової діяльності господарства. Аналіз фінансового стану господарства засвідчив, що воно протягом останніх трьох років є фінансово незалежним, оскільки коефіцієнт автономії та коефіцієнт концентрації позикового капіталу у 2022 році склали 0,97 та 0,03 відповідно. Це означає, що фермерське господарство на 97,0% забезпечено власним капіталом і тільки 3,0% має певні запозичення. А зростання коефіцієнту інвестування у 2022 році проти 2020 року на 0,57 ще раз доводить, що більша частка основних засобів профінансована за рахунок власних коштів.

6. Аналіз та оцінка результатів ділової активності господарства довели, що протягом періоду дослідження воно збільшило розмір своїх основних та оборотних засобів і всіх активів в цілому, а також скоротило розмір кредиторської заборгованості на 98,0 тис. грн. При цьому, нажаль, зріс розмір дебіторської заборгованості на 5682,5 тис. грн., що практично в 58 разів більше, ніж розмір скорочення кредиторської заборгованості. Проте, зростання розміру дебіторської заборгованості не вплинуло на період фінансового циклу, який у 2022 році проти 2020 року скоротився на 95 днів, що говорить про ефективну діяльність господарства завдяки прийняттю

раціональних та обґрунтованих рішень керівництвом фермерського господарства.

7. Дослідження щодо критеріїв економічної ефективності діяльності господарства засвідчили, що незважаючи на покращення стану матеріально-технічної його бази, підвищення продуктивності праці, підвищення урожайності основних сільськогосподарських культур, завдяки чому господарство змогло збільшити обсяги виробництва продукції та отримати більше чистого доходу та прибутку від результатів господарської діяльності, всі показники рентабельності фермерського господарства у звітному 2022 році проти базового 2020 року погіршили свій результат. Основною причиною такого стану є нерівномірні темпи зростання чистого доходу і чистого прибутку в порівнянні з його витратами.

Таким чином, провівши повний аналіз діяльності фермерського господарства можемо стверджувати, що незважаючи на погіршення показників рентабельності воно є ліквідним, плато- та кредитоспроможнім, прибутковим, збільшує обсяги виробництва продукції та отримує відповідні прибутки від її реалізації, раціонально та ефективно використовує весь наявний виробничий потенціал і проводить усі необхідні заходи щодо його покращення.

8. З метою підвищення ефективності функціонування господарства йому пропонується впровадити у процес виробничої діяльності інвестиційний проєкт з вирощування раннього сорту безкісточкових кавунів на площі 10 га. Зазначена пропозиція обґрунтовується тим, що головним постачальником кавунів завжди вважалась Херсонська область. Проте, з початком війни вона практично повністю була окупована росіянами, які в значній мірі розікрали сільськогосподарську техніку, що вже значно ускладнює процес вирощування херсонських кавунів. Навіть зараз це здійснювати практично неможливо, оскільки зазвичай усі поля, що відводились під вирощування кавунів, розміщувались на лівому березі, а на правому березі їх практично не було. Навіть, якщо припустити, що

вирощування кавунів можливо зараз перенести в більшій частині на правий берег, який вже деокупований, нажаль постійні обстріли Херсонщини можуть призвести до невеликого збору їх врожаїв. До того ж, досить велика частина земель правого берега потребує ще розмінування. Тому, завдяки кліматичним умовам, що сприяють вирощуванню кавунів, їх виробництво (поки що) все більше переноситься в Одеську, Миколаївську, Кіровоградську та Дніпропетровську області. Щодо Дніпропетровської області зазначимо, що, на відміну від інших областей, вирощування кавунів тут ще не має такого широкого розповсюдження. Тому, фермерському господарству пропонується почати їх виробництво, що дозволить йому швидше завоювати свій ринок реалізації продукції, оскільки їх ціна буде нижчою, ніж продукція, яка буде привозитись з інших регіонів (завдяки скороченню витрат на логістику). Крім того, фермерське господарство може наперед заключати договори з оптовими реалізаторами продукції, що дозволить їм мати значну впевненість щодо майбутньої реалізації своєї продукції, а враховуючи їх різноманітність використання та насиченість різними вітамінами, їх можна пропонувати для реалізації не тільки магазинам, оптовим реалізаторам, а і переробним підприємствам та харчовій промисловості.

9. Щодо використання кавунів відмітимо, що з них виготовляють різноманітні джеми, цукати, їх використовують у різних видах салатів (навіть є рецепт салату де його поєднують з шинкою), кавуни маринують у розсолі. Також дієтологи пропонують використовувати кавуни для схуднення, оскільки вони низькокалорійні, а наявність в них (навіть в невеликому кавуні) денної норми аскорбінової кислоти, яка захищає організм від вільних радикалів, дозволяє підтримувати себе в здоровій формі. Крім аскорбінової кислоти кавуни містять в собі вітамін А (допомагає зберегти зір та шкіряний покрив в гарному стані), калій, магній, залізо, які позитивно впливають на роботу серця та кровотворних органів та інші важливі складові частини. Отже, вважаємо, що позитивні якості цієї ягоди, дозволять фермерському господарству швидко найти своїх споживачів продукції.

10. Щодо технології вирощування кавунів відмітимо, що їх вирощування у відкритому ґрунті не потребує великих зусиль та великої кількості технічних операцій. Тим паче, що вся необхідна техніка в господарстві є в наявності. Найважчим тут є збір урожаю, оскільки його можливо зібрати тільки вручну. Згідно технології висаджувати кавуни на одній і тій же ділянці допускається протягом п’яти років. Польові роботи вирощування кавунів передбачають наступне: 1) навесні, після сходження снігу, ґрунт необхідно обробити боронами на глибину 8-10 см, щоб в ньому зберіглась вологість; 2) після появи бур’янів (приблизно через місяць) проводять першу культивацію поля на глибину 12 см; 3) в день перед посівом проводять ще одну культивацію на глибину 6-8 см з додаванням аміачної селітри в розрахунку 120-150 кг/га з метою більш швидкого нарощування вегетативної маси; 4) висів насіння; 5) після збору урожаю залишки подрібнюють лущильниками, а потім їх закопують у ґрунт важкими боронами.

11. Дослідження щодо ринку реалізації кавунів протягом останніх двох років засвідчили, що у 2023 році вартість 1 кг кавунів значно зросла у порівнянні з 2022 роком завдяки значному скороченню відповідної продукції на ринку та додатковим витратам пов’язаним з логістикою. Так, вартість кавунів у червні 2023 року складала 35-40 грн. за кілограм. Це була найнижча ціна. А в середньому їх можна було придбати за 50,0-55,0 грн. за кілограм. Звісно, що ціна на кавуни залежить від сезону і відповідно в серпні місяці вони стояли дешевше завдяки більшому насиченню ринку. Цінова політика щодо будь-якої аграрної продукції залежить від пропозиції на ринку. Чим більше продукції, тим нижча ціна. В сезон реалізації завжди вона вища. Тому господарству і було запропоновано вирощувати кавуни саме раннього сорту, коли на ринку ще не буде такої великої пропозиції щодо відповідного виду продукції. А враховуючи можливість більшої насиченості ринку кавунами в наступному році, було рекомендовано ціну реалізації кавунів взяти на рівні 15,0 грн. за кілограм.

12. Згідно запропонованого сорту вирощування кавунів, потенційна урожайність яких може складати 40-60 т/га, нами було запропоновано для розрахунку загального обсягу очікуваної продукції взяти її на рівні 30,0 т/га. Отже, враховуючи, що вирощування кавунів буде здійснюватися на площі в 10 га, а їх запланована урожайність складає 30,0 т/га, обсяг валової продукції складе 300,0 тон, а в грошовому вимірі це буде дорівнювати 4500000,0 грн.

13. Для впровадження інвестиційного проєкту з вирощування кавунів господарству знадобиться вкласти 1155710,5 грн. Відповідна сума коштів у господарстві є в наявності, оскільки його розмір прибутку перевищує 16,0 млн. грн. До того ж зазначена сума не передбачає вкладення коштів в основні засоби, а тільки в оборотні засоби та на оплату праці працівників задіяних у процесі виробничої діяльності. Запропонований термін життєвого циклу проєкту складає три роки.

14. Розрахунок поточних витрат довів, що протягом усього життєвого циклу інвестиційного проєкту загальна сума витрат планується у розмірі 1767821,5 грн., з них на оплату праці працівників задіяних в процесі виробництва продукції відводиться 693960,3 грн.

15. Розрахунок бюджету проєкту, його показників економічної ефективності та індикаторів проєкту довів, що даний проєкт є доцільним та ефективним, оскільки рентабельність інвестицій складає 512,6%, а період його окупності 0,36 років.

16. Оцінка ризиків інвестиційного проєкту, що була проведена за допомогою методу аналізу сценаріїв та методу зони виробничої стійкості довела, що даний проєкт ефективний та ризикостійкий, оскільки коефіцієнт варіації даного інвестиційного проєкту дорівнює 0,61, тобто відхилення від запланованого очікуваного доходу може складати 1513176,53 грн. (при запланованому доході 4,5 млн. грн), а точка беззбиткового виробництва та реалізації кавунів з метою покриття його постійних витрат при найгіршому сценарії буде складати 69,63 т необхідної кількості реалізації продукції замість 54,91 т запланованого обсягу продукції.

17. Аналіз показників економічної ефективності виробництва та реалізації кавунів довів, що їх вирощування в фермерському господарстві буде доцільним та ефективним, оскільки прибуток на одну тону продукції перевищує його витрати на виробництво на 15,3% або 3214,52 грн., а рівень рентабельності довів, що на кожну вкладену гривню у виробництво продукції господарство буде отримувати 1,54 грн. прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2015. – 783 с.

2. Аналіз фінансового стану підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11570718/ekonomika/analiz_finansovogo_stanu_pidpriyemstva

3. Аміачна селітра Ostchem (34,4%) [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://agropioneer.com.ua/selitra/p-926.html

4. Аміачна селітра в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://prom.ua/ua/Amiachna-selitra.html

5. Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик. – К.: Кондор -Видавництво, 2016. – 378 с

6. Вирощування кавунів у відкритому ґрунті [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dumka.biz/viroshhuvannya-kavuniv-u-vidkritomu-grunti-yak-biznes/

7. Гречко А. В., Гречухін А. С. Оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства [Електронний ресурс] /А. В. Гречко, А. С. Гречухін// Ефективна економіка. 2016. №1. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/44.pdf.

8. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

9. КамАЗ-5320 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BC%D0%90%D0%97-5320

10. Культиватор на МТЗ в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://prom.ua/ua/Kultivator-na-mtz.html

11. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства споживчої кооперації України: монографія / А. В. Куценко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.

12. Мінімальна зарплата в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/

13. Насіння кавунів ранньої стиглості, без насіння, червоні в середині [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vesnodar.com.ua/semena-arbuza-boston-f1

14. Витрата палива трактора МТЗ 82 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://transsnab.su/rashod-topliva-traktora-mtz-82/

15. Савицька О.М., Салабай В.О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7126

16. Селітра аміачна N:34,4%, мішок 50 кг, Україна, мінеральне добриво [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dobrivo.com/ua/p301108433-selitra-ammiachnaya-n344.html

17. Череп А.В. Ефективність як економічна категорія / А.В. Череп // Ефективна економіка № 1, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1727

18. Ціни на бензин, дизель, газ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://auto.ria.com/uk/toplivo/

19. Ціни на пальне сьогодні: скільки коштують бензин, газ і дизель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://espreso.tv/tsini-na-palne-sogodni-skilki-koshtue-benzin-gaz-i-dizel

20. Ціни на кавуни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sarnynews.city/articles/298492/kavunovij-sezon-yak-vibrati-najsolodshu-smugastu-yagodu-ta-skilki-vona-koshtuye

21. Ячменьова В. М. Ефективність управління діяльністю промислового підприємства та діагностика загроз: монографія / В. М.

Ячменьова , М. В. Височина, О. Й. Сулима. – Сімферополь: ВД АРІАЛ, 2010. – 472 с.

22. Ященко О. І. Економічні та соціальні аспекти оцінки ефективності / О. І. Ященко , О. П. Романюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.6 – С. 237–238

23. Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект / А.О. Ярославський // Науковий вісник Ужгородського національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D0%B0/Downloads/Nvuumevcg_2018_20(3)__38-1.pdf